

HUMANIST

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND - FEBRUARI 1992 - NUMMER 2

Rosi Braidotti:
Ik heb een passie
om mensen
aan het denken
te zetten

HUMANIST

IS EEN UITGAVE VAN
HET HUMANISTISCH VERBOND

47-ste jaargang
februari 1992

nummer 2

Redactie-adres:
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030 - 318145.

Kantooradres:
Oudkerkhof 11,
3512 GH Utrecht.
Fax: 030 - 367104

Redactie:
Hes van Huizen (hfdred)
Ingeborg van Teeseling

Vormgeving:
Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Druk:
Brouwer Offset BV Utrecht

Redactiecommissie:
Peter Heisterkamp
Saskia ter Kuile
Hans Martens
Bram Roozendaal
Marc Hermens

Abonnement:
Een jaarabonnement kost f 30,-
Bel 030 - 318145 (Toestel 28)
Leden van het Humanistisch Verbond
ontvangen het blad gratis.
Zie ook informatie achterin
dit blad.

Advertentietarieven:
De tarieven van sept. 1991
zijn van kracht. Een folder
is op aanvraag verkrijgbaar.

Foto-omslag:
Martine van der Meer

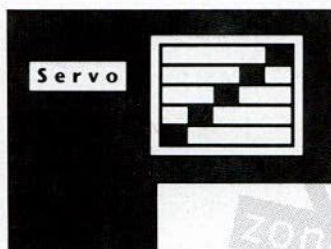
HET VOLGENDE NUMMER
VERSCHIJNT 2 MAART.
KOPIJ DAARVOOR MOET UITER-
LIJK
13 FEBRUARI IN HET BEZIT ZIJN
VAN DE REDACTIE.

Hoofdfiguren uit de Humanistische traditie

Onlangs verscheen 'Geschiedenis van het humanisme; hoofdfiguren uit de humanistische traditie', onder redactie van Paul Cliteur en Wim van Dooren. Een gedegen overzicht van de ontwikkeling van het humanisme van de oudheid tot nu aan toe; van paid-eia en humanitas tot zelfbeschikkingsstreven en humanistische emancipatiebewegingen; van Socrates en Plato tot Russell en Fromm. Met 312 pagina's informatie is het geen boek om in één adem uit te lezen, wél om als naslagwerk dicht bij de hand te houden en om je van tijd tot tijd in te verdiepen.

In de winkel kost dit boek f 38,50. Dankzij een financiële bijdrage van Humanistisch Studiecentrum Nederland (HSN) kunnen leden van het HV, Humanitas en De Vrije Gedachte dit boek voor slechts f 27,50 kopen bij het Humanistisch Centrum in Utrecht (Oudkerkhof 11). Wie het thuis gestuurd wil krijgen, moet f 32,50 overmaken (boek-prijs + porto) naar giro 58, Humanistische Pers Utrecht o.v.v. "Geschiedenis humanis-me".

(INGEZONDEN MEDEDELING)

Verschenen bij uitgeverij Servo

Wereld zonder grenzen
door Sybout Jager

Helder geschreven gefundeerd betoog over
de mens en zijn toekomst in het licht van
de evolutie.

ISBN 90 71918 41 6

Prachtig gebonden uitvoering fl.42,50
Te verkrijgen via de boekhandel
of bij uitgeverij Servo, Burchtweg 6a,
9496 PE Bunne, Tel. 05907 - 95 346

(INGEZONDEN MEDEDELING)

STICHTING
STEUNFONDS
PRAKTISCH
HUMANISME

OUDKERKHOF 11, 3512 GH UTRECHT
TELEFOON 030 - 322786
BANK C&E 69.97.13.889

GIRO 6168

Bespaar suksessierechten na
uw dood, door schenkingen bij
leven, die u bovendien extra
belastingvoordeel kunnen op-
leveren.

Denk daarbij aan **termijnen van lijfrenten**, die volledig aftrekbaar zijn.
De voor de 'overige giften' geldende minimum- en maximumgrenzen
voor aftrekbaarheid zijn hierbij niet van toepassing. Voorwaarden voor
volledige aftrek zijn wel: een notariële akte, vastgestelde termijnen van
minstens vijf jaar en de lijfrente moet ten gunste zijn van een ideële
stichting (zoals het Steunfonds Praktisch Humanisme).

Voor meer informatie: mevrouw M vd Lans, medewerker Steunfonds
(030 - 322786).

In dit nummer

Algerije: de grenzen van de democratie?

In Algerije werd min of meer een staatsgreep gepleegd om te voorkomen dat het Islamitische bevrijdingsfront FIS op democratische wijze een grote verkiezingsoverwinning zou gaan behalen. Is dat aanvaardbaar? IHEU-voorzitter Rob Tielman vindt van wel op pagina 5.

Rosi Braidotti: meer nadenken

'Als je je realiseert dat het mensen zoals jij en ik waren die door hun gedachten de wereld een beetje veranderden, geeft dat moed'. Echt een uitspraak van Rosi Braidotti, één van de jongste vrouwelijke professoren van Nederland. 'We leven in een fascinerende tijd,' vindt ze. Ingeborg van Teeseling praat uitgebreid met deze boeiende dame vanaf pagina 6.

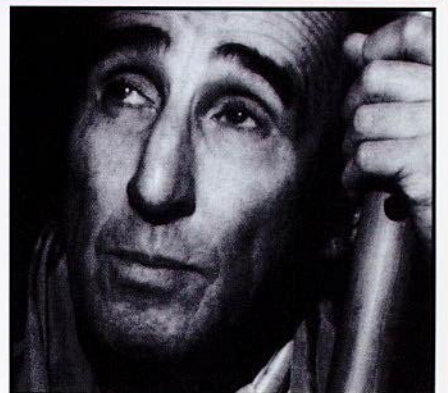
De mythe van het onbegrensde zelf

De mens moet weer gaan zoeken naar wat echte duurzame waarde heeft in het leven. En niet mateloos doorgaan met consumeren. Het is noodzaak om grenzen te trekken. Aan het woord is Trudy van Asperen die eind december de achtste Socrateslezing verzorgde. In deze 'Humanist' de integrale tekst van de lezing. Niet makkelijk, wel de moeite waard. In het hart van het blad, vanaf pagina 13.

De sprookjesverteller

'Met fantasie sta je sterker in de realiteit. Om die aan te kunnen heb je liefde, warmte en openheid nodig. Sprookjes zijn daarvoor een soort vervoersmiddel'. Aan het woord is Peter van der Linden. Hij vertelt sprookjes. Yoeke Nagel luistert naar hem vanaf pagina 22.

WAREN IN VAN DE DE

In Algerije zijn de democratische verkiezingen stopgezet en is min of meer een staatsgreep gepleegd 'om de democratie te redden'. Het Islamitische bevrijdingsfront FIS stevende op een grote overwinning af. Daarmee koos een meerderheid van het Algerijnse volk voor een islamitische staat. Zo ver is het nu niet gekomen. Rob Tielman, één van de voorzitters van de IHEU, de internationale humanistische organisatie waar ook het HV bij is aangesloten, vroegen wij naar zijn visie op de paradox dat je de democratie moet afschaffen om de democratie te redden. Is dat vanuit humanistisch gezichtspunt volgens hem verantwoord?

Alleenstaande humanisten ontmoeten elkaar

Op zaterdag 29 maart kunnen alleenstaande humanisten elkaar ontmoeten in het Coornherthuis te Zeist. De bijeenkomst, georganiseerd door de nieuwe Werkgroep Alleenstaande Humanisten, duurt van 10.30 tot 20.00 uur.

HV-voorzitter Jan Glastra van Loon zal met een toespraak de oprichting van de werkgroep luister bij zetten. Het doel van de bijeenkomst is de wensen en behoeften van alleenstaande humanisten te inventariseren om een programma van activiteiten te kunnen ontwikkelen. Voor de organisatie van activiteiten zijn nog enige vrijwilligers nodig. Ook die hoopt de werkgroep op die dag te verzamelen.

De kosten van deelname, inclusief koffie, thee en twee maaltijden, bedragen f 68,50 per persoon (ter plaatse te voldoen). Er is een bescheiden accommodatie voor hen die de nacht van 28 op 29 maart in het Coornherthuis willen doorbrengen. Kosten inclusief ontbijt: f 25,- per persoon (2 à 3 persoonskamers). Het Coornherthuis ligt aan de Oranje Nassaulaan 71 in Zeist, op ongeveer 1,5 km ten noorden van het station Driebergen - Zeist.

Aanmeldingen voor deelname moeten vóór 28 februari binnen zijn bij Agnes de la Rie, voorzitter van de werkgroep, Laan van de Marel 621, 7823 BS te Emmen, tel.nr. 05910-22648. Inlichtingen kunnen ook worden ingewonnen bij Chris Sluijter 040-434873 en Harm Lingbeek 02518-51200. Er zijn slechts 60 plaatsen beschikbaar. Snel reageren is dus geboden! Wie op 29 maart niet kan komen, maar wel belangstelling heeft voor de verdere ontwikkelingen, wordt verzocht dit schriftelijk bij Agnes de la Rie kenbaar te maken, met opgave van eigen wensen.

Hoe is deze werkgroep tot stand gekomen? In 1990 en 1991 organiseerden

enkele HV-leden een weekeinde in Baarn voor alleenstaanden binnen het HV. Met deze weekeinden werd beoogd alleenstaande humanisten met elkaar in contact te brengen om ervaringen uit te wisselen en zich te bezinnen op de voor velen nieuwe levensfase. Hoewel er in Nederland al vele organisaties voor alleenstaanden zijn, bleek er toch een grote behoefte aan een gedachtenwisseling vanuit dezelfde levens-beschouwelijke achtergrond. "Gevoel van verbondenheid als humanisten en daardoor meer diepgang in het contact", was tijdens de weekeinden een zo vaak gehoorde uitspraak dat besloten werd tot de oprichting van een Werkgroep Alleenstaande Humanisten. Inmiddels heeft het hoofdbestuur van het HV zich met de oprichting van de Werkgroep en de doelstellingen ervan akkoord verklaard.

De werkgroep wil zich inzetten voor alle leden van het HV die alleenstaand zijn, zonder daarbij een leeftijdsgrens te stellen; activiteiten zullen echter worden gericht op de leeftijdsgroep van 40 - 60 jaar.

Alle door de werkgroep te ontwikkelen activiteiten zullen passen binnen de doelstellingen van het HV en in de eerste plaats ten doel hebben dat de status 'alleenstaand' algemeen wordt geaccepteerd en individueel kan worden ervaren als een situatie waar men zich 'goed bij voelt'. Daarbij gaan de gedachten uit naar bijeenkomsten voor ontmoeting, gezelligheid, uitwisselen van informatie en delen van interesses. Daarnaast hoopt de werkgroep meer inzicht te verkrijgen in de specifieke behoeften van de doelgroep om, zo nodig, een bijdrage te kunnen leveren aan veranderingen in de samenleving. De activiteiten zullen zo veel mogelijk in de 'Humanist' bekend worden gemaakt.

GERIJE DE GRENZEN CRATIE BEREIKT?

De IHEU is reeds geruime tijd bezorgd over het groeiende fundamentalisme in veel islamitische staten. Op het komende IHEU-congres dat eind juli in Amsterdam zal worden gehouden, zal ook een overzichtsrapport worden gepresenteerd over de sociale en juridische positie van humanisten over de hele wereld. Daaruit blijkt dat in de meeste islamitische landen humanisten en andere ongodsdienstigen met de dood worden bedreigd. Toch staat de IHEU niet te juichen wanneer verkiezingen die tot het uitroepen van een islamitische staat zouden leiden, worden stilgezet.

Wie democratie opvat als de dictatuur van de meerderheid, heeft geen argument in handen om het een islamitische staat tegen te houden als de meerderheid daarvoor kiest. Maar als humanist zie ik democratie veel meer als het recht hebben op zelfbeschikking. Mensen hebben het recht om zelf zin en vorm te geven aan hun bestaan zolang zij het recht op zelfbeschikking van anderen niet aantasten. In die opvatting kan een staat die het

werktuig wordt van een bepaalde godsdienst, per definitie niet democratisch zijn. Want als er geen scheiding van staat en godsdienst bestaat, bestaan er in zo'n land eerste- en tweederangs burgers. En dat is in strijd met het beginsel van gelijkwaardigheid dat ten grondslag ligt aan de mensenrechten.

Is het nu een vorm van 'humanistisch imperialisme' zoals sommige critici het noemen, om van iedereen te vragen de mensenrechten van anderen te respecteren? Nee, want niemand wordt er immers door gedwongen zijn of haar eigen leven op een bepaalde manier in te richten zolang diezelfde vrijheid van anderen ook wordt gerespecteerd. Daarom is volgens mij het humanisme ook zo'n belangrijke factor bij het overwinnen van godsdiensttwisten en etnische conflicten. Misschien zou Nederland wel een soort Noord-Ierland of Libanon zijn geworden zonder onze humanistische traditie, en zou België het lot van Joegoslavië of Soedan zijn beschoren. Want

wie de mensenrechten verwerpt, kiest voor het recht van de sterkste.

Maar is het dan gerechtvaardigd om met de macht van een leger de wil van een fundamentalistische meerderheid tegen te houden? Ik vind van wel. Hier geldt volgens mij de grondregel dat een kleiner kwaad onder bepaalde omstandigheid gebruikt mag worden om een groter kwaad te vermijden. Maar dat kleinere kwaad moet in zijn toepassing een weerspiegeling zijn van het goede doel dat wordt beoogd. Dus moet zo min mogelijk geweld worden gebruikt. En moet zo snel mogelijk worden gestreefd naar werkelijk democratische verhoudingen.

Wie denkt dat een militaire staatsgreep per definitie goed of slecht is om een islamitische staatsgreep te voorkomen, vergeet mijns inziens dat iedere handeling haar ethische waarde pas verkrijgt als bedoelingen en gevolgen op elkaar zijn afgestemd. Soms leidden de beste bedoelingen tot de vreselijkste gevolgen.

Het is heel gemakkelijk om vanuit onze Hollandse huiskamer met een belerend

vingertje de strijdende partijen in Algerije tot de orde te roepen. Moeilijker is het om mensen daadwerkelijk te helpen bij het humaniseren van hun maatschappij. Zo moet ik vaststellen dat de Nederlandse humanistische beweging beschamend weinig geld steekt in het ondersteunen van humanisten in landen waar zij onderdrukt worden. En ondanks herhaalde oproepen is er nog geen enkele humanistische groep in Nederland bereid om een humanist uit een islamitisch land uit te nodigen om het komend wereldcongres van de IHEU bij te wonen.

Wie nu zwijgt of sust, en straks niet bereid is de gevolgen daarvan te helpen opvangen, noem ik schijnheilig.

Rob Tielman
(voorzitter van de IHEU)

Rosi Braidotti

Als je je realiseert dat het mensen zoals jij en ik waren die door hun gedachten de wereld veranderden, geeft dat moed

Ze is één van de jongste vrouwelijke professoren van Nederland, Italiaanse van origine, gestudeerd in Australië is nu hoofd van de vakgroep Vrouwenstudies in Utrecht met een passie om mensen aan het denken te zetten. Vooral vrouwen. Rosi Braidotti: "Ik wil ze liefde voor ideeën meegeven, want ik denk dat het daar in het leven om gaat. Ik gebruik onderwijs in de strijd tegen de moedeloosheid."

Interview met een briljante feministe.

"Virginia Woolf zei eens: 'Als je echt gevaarlijk wil zijn als vrouw, hou dan op met te proberen om mannen te veranderen. Investeer die energie in denken. Denken moeten we. Laat ons denken in kantoren, in bussen, terwijl we op straat in de menigte staan(...), laat ons denken bij doopfeesten en huwelijken en begrafenissen- wat is dit voor 'beschaving' waarin we onszelf bevinden? Wat zijn dit voor ceremonies en waarom moeten we er deel aan nemen? Wat zijn dat voor beroepen en waarom moeten we er geld mee verdienen?'

Dat is mijn motto. Denken wordt eng gevonden. Als je je bezighoudt met de grote vragen heet je in onze maatschappij een identiteitsprobleem te hebben en moet je nodig in therapie. Belachelijk!"

door Ingeborg van Teeseling

foto's Martine van der Meer

Het curriculum vitae van Rosi Braidotti leest als een spannende avonturenroman. Twintig pagina's lang is het, en je vraagt je al lezend af hoe iemand zoveel heeft kunnen doen in zo weinig tijd. Zeven-entertig is ze pas, maar de lijst van prijzen, beurzen, banen, artikelen, lezingen en boeken geeft eerder voedsel aan de veronderstelling dat het hier een levenswerk van toch minstens zeventig jaar betreft. Rosi Braidotti is één van de jongste professoren in Nederland. Ze is hoofd van de vakgroep Vrouwenstudies Letteren aan de universiteit van Utrecht. Afgestudeerd in filosofie en engelse taal- en letterkunde. Auteur van het recent verschenen boek 'Beelden van de leegte' (vrouwen in de hedendaagse filosofie), intellectueel en boven alles feministe met een grote liefde voor het onderwijs.

"Het belangrijkste aan lesgeven is het overbrengen van de traditie. Ik wil dat mijn studenten weten dat er altijd al gedacht, geschreven en gevochten is door vrouwen. Dat ze een onderdeel vormen van een groter geheel. Lesgeven is het bestrijden van het collectieve geheugenverlies van de jongere generatie. Ze weten bijna niets. Wie was Virginia Woolf, Angela Davis, Simone de Beauvoir? Geen idee. Ooit iets gelezen van Plato? Nee, want dat was een man en nog van heel vroeger ook... Ik wil ze een liefde voor ideeën meegeven, want ik denk dat het daarin in het leven over gaat. Als je leert houden van andermans ideeën, zul je ook sneller zelf iets nieuws bedenken. Dat is onderwijs. Mensen de mogelijkheid geven verder te komen. Je traint ze, laat ze nadenken, schrijven, ontdekken wat er allemaal kan. Je zorgt dat ze zichzelf en de wereld serieus nemen. Zij zijn per slot de feministes van het jaar tweeduizend, de volgende stap in de traditie. Ik gebruik onderwijs in de strijd tegen de moedeloosheid. Als je je, al lezend, realiseert dat het mensen zoals jij en ik waren die door hun gedachten de wereld een beetje veranderden, geeft dat moed. Iedereen kan iets doen. Jij ook, hier, nu. Ik heb een passie om mensen aan het denken te zetten. Vooral vrouwen.

Lerare is een machtig vak. Ik vraag veel van ze. Hard werken op de eerste plaats. Dat geeft me de reputatie dat ik lastig en vermoeiend ben. Prima, geen probleem. Zo leren ze ook omgaan met krachtige persoonlijkheden, met macht. Veel van de vrouwelijke studenten lijden onder een typisch Hollands minderwaardigheidscomplex. Geloven dat ze nergens goed genoeg in zijn, dat ze niks kunnen. Nog nooit van hun leven zijn ze uitgedaagd om het beste te geven van wat ze in huis hebben. 'Doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg'. Iemand die ergens goed in is, is een verdachte zonderling in plaats van een talent dat gekoesterd moet worden. Dat levert conformisme op, je aanpassen. Dat proberen we eruit te meppen,

Iemand die ergens goed in is, is een verdachte zonderling in plaats van een talent dat gekoesterd moet worden

omdat het zo destructief is. Een heel politiek standpunt, zeker. Maar de tijden zijn ook zwaar voor vrouwen, het gaat niet goed met het feminisme. We hebben zo veel mogelijk intelligente vrouwen nodig als we kunnen krijgen.

Je kunt iemand nooit echt iets leren. Iedereen moet zijn eigen fouten maken. Het hoogste dat je kunt bereiken, is dat je iemand sterker maakt. Zodat hij of zij zich niet door haar hoofd schiet als het steeds maar weer fout gaat met de liefde, maar er nog eens Kate Millett of Germaine Greer op naslaat en zich realiseert dat ze geen uitzondering is, dat er een patroon bestaat dat te bevechten valt. Je kunt ze alleen maar leren denken. Natuurlijk hou ik me bezig met een hele specifieke groep vrouwen. Ik heb in mijn dagelijks werk weinig te maken met de fabrieksarbeidster of de champignonkweekster. Ik kan niet alles tegelijk. Waar het over gaat is of wat ik bedenken ook te

Rosi Braidotti heeft een uitzonderlijk leven achter de rug. Ze werd geboren in een dorp in Italië, tussen Venetië en Triest. Haar vader handelde in "alles wat de kachel brandend kon houden", olie, kolen, petroleum, hout en gas. Een midden-klasse gezin, drie kinderen, waar moeder thuis voor zorgde. Natuurlijk onderdeel van de grote Italiaanse familie, waarvan de grootvader, die bij hen in huis woonde, het onaantastbare middelpunt vormde. Boeken waren er weinig, maar werden opgestuurd door een favoriete oom, die als één van de weinigen had gestudeerd. Rosi was een dankbare afnemer van de regelmatige pakjes filosofie, geschiedenis en literatuur. Ze had een grote honger naar kennis. "Als je een intellectueel gevoelig mens bent, is Italië een perfecte plek om op te groeien. Het culturele aanbod is enorm. Je hoeft alleen maar om je heen te kijken om gefascineerd te raken en te willen weten wat het is dat je ziet."

Als je je geest niet koppelt aan gevoel, krijg je het tegenovergestelde van intelligentie

maken heeft met hun situatie. Dat weet ik nog niet. Maar ik ga er niet vanuit dat ik aan de basis zoveel anders in elkaar zit dan andere vrouwen. Natuurlijk ligt de nadruk soms anders. Ik heb minder te maken met in elkaar geslagen worden door je man, lastig gevallen worden door je baas, in je eentje drie kinderen opvoeden. Maar sexediscriminatie ken ik wel, onzeker zijn op straat, twijfelen over je eigen lichaam, bang zijn. Vrouwen onderling verschillen minder dan dat ze gemeenschappelijk hebben. Het is geen homogene groep, maar ze begrijpen elkaar heel goed. Iedere vrouw weet wat onderdrukking betekent."

In 'Beelden van de leegte' schrijf je dat we ons in een post-feministisch tijdperk bevinden. Dat emancipatie redelijk breed geaccepteerd is. Als idee en in de praktijk. Maar dat geldt, vrees ik, alleen voor witte middenklasse vrouwen.

"Natuurlijk. Maar dat is nog geen reden om stil te blijven staan tot de anderen ook meekunnen. Wij voeren het voorhoede-gevecht. Kijken wat de risico's zijn en hoe we verder zouden moeten. Als er geen frontlinie is, verschuift de achterste grens ook nooit."

Grote man in de familie was de vader van Rosi's vader. In de oorlog had hij in het verzet gezeten, was gemarteld en had moeten vluchten voor het nazi-geweld in zijn land. Socialisme en anti-fascisme waren de peilers waarop sindsdien de familie-ideologie stelde. Kinderen en kleinkinderen kregen verantwoordelijkheidsgevoel en begrippen als recht en gerechtigheid met de paplepel ingegoten. Het idee dat je er alleen maar zou zijn voor je eigen genoeg, werd krachtig van de hand gewezen. Het enige dat van belang was wat je met je gaven en talenten deed voor anderen. Praktische hulp, daar ging het om. Niet blijven zitten en toekijken, maar iets doen. Actie. Want zoals vaak was ook hier socialisme verbonden met een rigide arbeidsethiek. Hard werken, je rol spelen in de maatschappij, je best doen.

Al snel begon Rosi haar intellectuele capaciteiten te gebruiken volgens de normen van haar omgeving. Ze dook de politiek in, praatte met vrienden en leeftijdsgenoten over hoe de wereld anders moest en probeerde dat op plaatselijk niveau om te zetten in daden. Enthousiasme alom. Een politica in de dop is nooit weg om de lijn van de grootvader

Rosi Braidotti met haar broertje, in de tijd dat ze in Italië leefde

grote overgang, van niets naar alles. "Die mediahype maakte me vreselijk cynisch. Tegen die tijd was ik al aardig 'streetwise'. 'Here today, gone tomorrow', dacht ik en nam het niet al te serieus. Wel voelde ik me veilig, eindelijk veilig. Mijn ouders kregen een beter huis en ik een dikke beurs voor de beste universiteit van het land. Ik had ons uit de gevarezone gehaald, aan mijn verantwoordelijkheden voldaan. Ik had iets bereikt."

Even later zat ze in Canberra, achthonderd kilometer van haar familie vandaan, op een witte upperclass school waar ze het eerste migrantenkind was. Wonen op een schone campus, een geregeld leven, keurige mede-studenten, geen strijd, geen prostitutie, geen armoede, fantastisch onderwijs. "Saai, heel saai. Ik hoefde niet meer te vechten om te overleven en dat was moeilijk. Als dat zo lang je motor

Er ontstaat een steeds dieper wordende kloof tussen wat ik geëmancipeerde en feministische vrouwen noem

voort te zetten. Dertien was ze, super-slim, en met een grote toekomst voor zich.

Toen ging het mis. Eerst overleed grootvader en in het jaar daarna waren er grote overstromingen die de helft van de voorraden handelswaar onbruikbaar maakten. Rosi's vader ging failliet. "Bankroet zijn, niet in staat zijn het familiekapitaal goed te beheren en voor je gezin te zorgen, was het meest oneervolle dat mijn vader zich kon voorstellen. Hij schaamde zich dood, wilde vluchten, zo ver mogelijk weg van zijn afgang."

Niet lang daarna schepte het gezin Braidotti zich in voor Australië. Geen van allen spraken ze een woord Engels, ze kenden er niemand, haar vader had er geen baan en hoe het zou gaan met huizen en scholen was al helemaal onduidelijk. De bootreis duurde veertig dagen - "hoe symbolisch" - en Rosi hilde de hele weg. Je bent veertien jaar oud en hebt het gevoel dat alles je is afgenomen. "Emigratie is iets vreselijks. Ik heb mensen zien instorten, volledige persoonlijkheidsveranderingen zien ondergaan. Mijn eigen zus, die vijf was toen we weggingen, heeft daarna een dik half jaar niet meer gesproken van de schrik. En nog lijdt ze aan wat de deskundigen 'communicatieproblemen' noemen."

Vader kreeg een baantje in een fabriek, en huis en school bleken te staan in een ghetto-wijk, waar dertig nationaliteiten hun uiterste best deden om een beetje aangenaam samen te leven. Niemand sprak er Engels, slechts acht procent haalde zijn examen, nog nooit was iemand na school naar de universiteit gegaan. Op de wc werd gespoten, op het plein prostituerden de meisjes zichzelf, er werd gevochten. "Mijn instinct was toen al redelijk ontwikkeld. Ik begreep dat ik hier tegen moest vechten en winnen, omdat ik het anders wel kon vergeten. Blijven hangen leek mij een vorm van zelfmoord." Dus haalde ze diep adem, leerde zichzelf in een half jaar Engels en deed na twee jaar eindexamen. "Het was geen kwestie van moed of kracht dat ik er doorheen kwam, maar van wanhoop. Als je ooit zo bang geweest bent voor je eigen ondergang als ik toen was, weet je hoeveel energie dat geeft. Het gaat om overleven en daar word je heel vastbesloten van."

Van de 25.000 kinderen die dat jaar in de staat Victoria eindexamen deden, was Rosi op vier na als beste uit de bus gekomen. Grote koppen in de kranten, interviews, zelfs de televisie kwam langs. 'De beste emigrante van het jaar'. Een wel erg

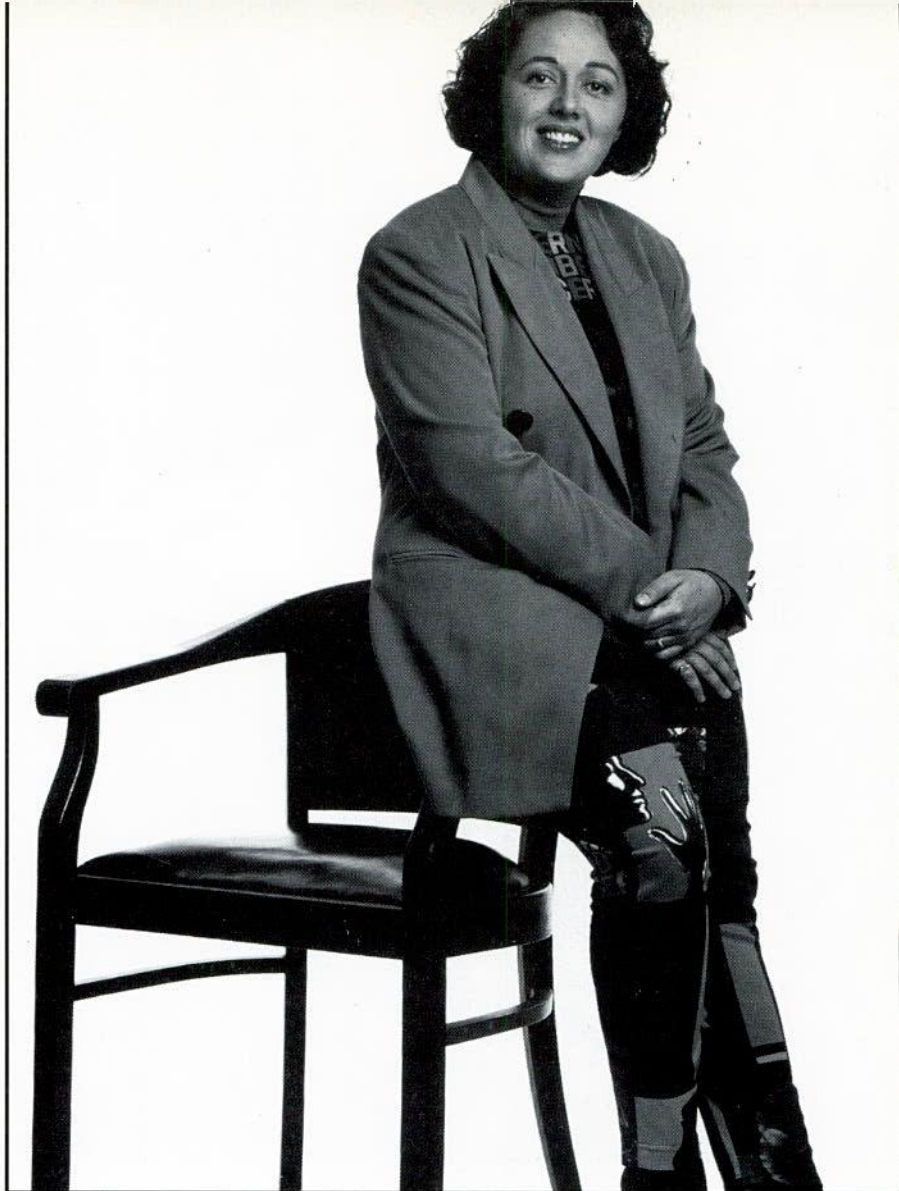
geweest is, weet je even niet hoe je zonder moet. Ik was achttien, had nooit tijd gehad voor jongens of uitgaan; moest veel inhalen, erachter komen wie ik was." Een succesnummer, maar volstrekt gedesoriënteerd. "Ik begon me af te vragen hoe het nou toch zat met intelligentie, wat dat was. Kwam er achter dat het om meer ging dat goede cijfers halen, dat het te maken had met menselijke, gevoelsmatige, politieke kracht. Dat het dieper ging. Hannah Ahrendt zei het eens heel mooi: 'The mind can also be a concentrationcamp'. Er moet meer zijn, anders dood je je gevoel en dus jezelf. Als je je geest niet koppelt aan gevoel krijg je het tegenovergestelde van intelligentie. Vooral binnen de universiteiten hebben we de neiging om alles te compartimenteren. Iedereen houdt zich bezig met iets kleins op haar vakgebied. Zelden kijken we naar het grote geheel of proberen we te luisteren naar wat de ander zegt. Natuurlijk zonder daarbij jezelf en je eigen overtuigingen uit het oog te verliezen. Filosofie gaat voor mij over HET DENKEN. Waarom denken we, wat gebeurt er dan, wie denkt wat, wat zijn stromingen, waar gaat het naar toe, hoe zou het moeten? Dat zijn grote vragen, waar je alle kracht voor nodig hebt.

feminisme heeft als eerste geest en lichaam weer samengebracht in het denken. Dat proces van het tot stand brengen van verbanden interesseert me. Dat is mijn project, zou je kunnen zeggen. Mensen weer geïnteresseerd maken in 'the life of the mind', door aan te geven dat dat meer is dan intellectuele hoogstandjes. Waarmee hele groepen, vooral vrouwen en minderheden, zich buitengesloten voelen. En we ook nooit tot werkelijke visies op de wereld komen. Dat versta ik onder feministische filosofie. Verbondenheid kweken met mensen, met de wereld.

Ik heb geen basis, geen thuis. Ik heb mijn eigen diaspora gekozen, de vrouwenbeweging. Of gekozen, dat klinkt weer zo sterk, ik heb gewoon geaccepteerd waar ik thuis hoor. En daarmee ben ik een evenwaardig deel van een groep geworden. Oke, ze zeggen dat ik briljant ben. So what? Ik help alleen maar een proces op gang."

In Canberra deed ze drie jaar lang weinig anders dan genieten van haar studie, verliefd zijn, voor het eerst naar bed gaan met iemand, uitgaan: een normaal mens worden, ondanks het schuldgevoel, dat bleef. Ze ging Italiaanse les geven aan emigrantenkinderen en raakte meer en meer betrokken bij feministische groepen. En studeerde ondertussen af in Engelse taal- en letterkunde en filosofie, beide cum laude. De universiteit kende haar twee volledige beurzen toe en alle prijzen die ze in de kast had staan. Maar Rosi had Australië wel gezien en vertrok naar Parijs. "Natuurlijk ben ik Australië dankbaar voor mijn opleiding, maar ik werd er ziek van dat ze me steeds maar weer gebruikten om te bewijzen hoe goed ze wel niet waren voor hun immigranten. Ik had het idee dat ik hun image zat op te vijzelen. 'Hoe kom je erbij dat we discrimineren? We geven haar, buitenlandse en vrouw, toch alle kansen die er zijn?' Terwijl Australië, net als Amerika, een staat is die gebouwd is op racisme. Aborigines (*oorspronkelijke bevolking van Australië, red.*) worden nog steeds als beesten behandeld en ook emigranten zijn mindere wezens. Vrouwen, hoe sterk ze ook zijn, komen in het hele stuk niet voor. Het is een maatschappij van 'maten', terwijl ik er toch ongelofelijke vrouwen ben tegengekomen. Ik vond dat hypocriet gedrag waar ik me niet voor wilde lenen. Op de dag van mijn diploma-uitreiking heb ik het vliegtuig genomen naar mijn geliefde Europa. Geschiedenis! Cultuur! God, wat had ik dat gemist."

Aan de Sorbonne ging ze studeren bij de post-modernisten Foucault en Derrida, door wie ze, al lezend, gefascineerd was geraakt. Ze voelde veel voor Foucault's stelling dat filosofie niet neutraal kan zijn. Dat het niet losstaat van wat je bent, wat je geschiedenis is en wat je ermee

doet. Foucault nam in zijn theorieën afscheid van het idee dat de mens een autonoom wezen is en dat de rede een methode kan zijn om je omgeving in kaart te brengen. Belangrijk is, zei hij, dat we doorkrijgen wat ons beïnvloedt en stuurt, anders komen we nooit verder. Daarin is stilstaan bij je eigen sexe absoluut noodzakelijk. Wat betekent het dat je een man of een vrouw bent, wat brengt dat met zich mee? Rosi keek, luisterde, koppelde deze ideeën aan haar feministisch gedachtengoed en schreef haar dissertatie. 'Feminism and Philosophy: philosophy as critique of power (Foucault, Derrida), in relation to feminist theory.', waarin een gedachtenbepaling te vinden is die ze later in haar 'Beelden van de leegte' en vele artikelen en lezingen verder zal uitwerken.

Ze zat goed in Frankrijk, genoot. Parijs hield van intellectuelen, de vrouwenbeweging was groot en warm. En voor een cultureel hongerig mens is de Franse hoofdstad een goedgevulde koelkast. Voor het eerst was ze geen buitenbeentje meer, maar had ze haar gelijken gevonden.

Ze kreeg een baan bij de Amerikaanse

Columbia-universiteit in Parijs, werkte tussendoor bij Unesco en publiceerde in rap tempo haar eerste artikelen. Maar bleef zich de eeuwige migrant voelen. "Altijd onderweg, leven in een koffer. Op den duur word je heel droevig van al die vrijheid, dan gaat het beperkend werken. Ik had banden nodig, een fysieke plek waar ik nodig was en die mij nodig had. Tegelijkertijd moest ik leren dat ik me neer moest leggen bij de gecompliceerde diversiteit van mijn leven. Er is nu eenmaal geen echte orde aan te brengen in drie talen, drie landen, drie culturen. Scattered existence."

Twee jaar later kwam ze tijdens een buitenlands congres een Nederlandse vrouwelijke professor tegen die haar uitnodigde voor wat gastcollege's in Utrecht. Het bleek het begin van een innige samenwerking. In 1987 werd ze gevraagd om de Interfacultaire Werkgroep Vrouwenstudies, die in Utrecht bestond uit een letteren- en een sociaal-wetenschappelijke faculteit, om te bouwen tot een geheel. Ze accepteerde.

"Het gaat in de feministische discussie van tegenwoordig niet meer over de onderdrukking van vrouwen door het patriërchaat. Die stap hebben we gehad.

De vraag is nu wat we bereikt hebben met de emancipatie, waar we staan en waar we naar toe moeten. Het is nodig om de balans op te maken. Te kijken naar de beperkingen van emancipatie, want die zijn heel duidelijk zichtbaar geworden. Je ziet het aan al die vrouwen, vooral in de bedrijven, die het mannengedrag zijn gaan kopiëren omdat dat de enige manier leek om aan de top te komen. Keiharde dames, die iedereen omver duwen die in de weg staat. Voor hen is (vrouwen)solidariteit een lachwekkend begrip. Kijk naar de Thatcher's, de Smit-Kroesen en de May-Weggen's, die constant roepen dat feminisme onzin is en vrouwen het helemaal niet moeilijker hebben. Zij zijn er toch ook gekomen, nietwaar? Ze blijven zeggen dat het de eigen schuld van vrouwen is. Dat ze niet hard genoeg werken of te dom zijn of eigenlijk niet graag genoeg willen. Zo ontstaat er een steeds dieper wordende kloof tussen wat ik geëmancipeerde en feministische vrouwen noem. De geëmancipeerde vrouwen gaat het om integratie, om 'one of the boys' te zijn, om erkend te worden door de mannenmaatschappij. Terwijl veel feministische vrouwen helemaal niet geïnteresseerd zijn in net zo worden als de mannen. Zij willen doen wat ze willen en tegelijkertijd blijven wie ze zijn. Waarom zou je een carrière in het leger of de kerk moeten ambiëren als je pacifist of atheïst bent? Alleen maar om in te breken in een mannenbolwerk? Is dat niet ontzettend zonde van je tijd?

De meeste vrouwen zijn sowieso niet zo bezig met politieke omwentelingen. Al dat voorhoedewerk verrichten ze thuis, in hun relatie, met kinderen, met vrienden. Ik hou me bezig met de beelden die je van vrouwen tegenkomt in de populaire cultuur. Videoclips, films, reclame, boeken. Dan zie je heel goed wat de problemen zijn. Zoveel jaar na het feminisme geloven vrouwen nog steeds in de romantische liefde, in de prins op het witte paard. Wat is dat in ons? Dat zouden we moeten onderzoeken. Daarnaast zijn er veel vrouwen die de prijs van de emancipatie niet willen betalen. Die geen supervrouwen willen zijn. Perfect in je carrière, een goede relatie, fantastisch in bed, een betrokken moeder, een aanwezige vriendin. En dan liefst ook nog toneelspele in je vrije tijd en een zetel in de gemeenteraad. Dat is ontstellend vermoeiend en levert niet meer op dan gespletenheid.

Vrouwen veranderen op het moment enorm. Er wordt wat afgeknopt in huiskamers in den lande, geloof me. Maar voor vrouwen die alleen zijn geëmancipeerd, telt dat niet. Het enig belangrijke voor hen is wat je er in de machtsstructuren van terugziet. Ik vind dat een beperkte visie, die afbreuk doet aan al die veran-

Zoveel jaar na het feminisme geloven vrouwen nog steeds in de prins op het witte paard. Wat is dat in ons? Dat zouden we moeten onderzoeken

derende vrouwen. Dat is een van de redenen waarom ik daar een discussie over aanga. Jullie willen gelijk zijn? Waaraan? Waarom? Zie je wel wat je daarmee verliest? En is het wel zo goed om het oude systeem te gaan vervangen? Kun je het niet beter een zachte dood laten sterven? Is het niet belangrijker om in plaats van bij het systeem de nadruk te leggen bij de mensen? Want ook een systeem verandert pas echt als de harten en de hoofden van de mensen veranderen. Als ze anders gaan denken over liefde en relaties en verlangen.

Vrouwen moeten eerst weten hoe ze anders zijn. Nu kennen ze 'anders' nog alleen als scheldwoord. Anders dan broers, vader, jongens in de klas. Minder dus, 'de ander'. Geëmancipeerde vrouwen zijn in reactie daarop gaan streven naar gelijkheid, naar 'hetzelfde' worden. Dat zou dan de oplossing zijn.

moorden en verkrachten en doen anderen pijn. Het verschil is niet a priori positief. Het is wel iets om goed naar te kijken, het is werk.

Ons project is dus om tot nieuwe waarden te komen vanuit de historisch bepaalde verschillen. En iedereen doet dat op haar eigen deelgebied. Niemand is meer bezig met DE BEVRIJDING VAN DE VROUW. We hebben ons erbij neergelegd dat er ook onder vrouwen veel verschillende groepen zijn met ieder hun eigen interesse. Zwarte, witte, jonge, oude, politiek ingestelde vrouwen. Maar allemaal zitten ze in dat proces van verandering, staan ze voor een enorme uitdaging. We moeten nog uitvinden wat we als vrouwen kunnen met elkaar. Op welke onderwerpen we elkaar vinden en waarin we van mening verschillen.

Voor veel vrouwen is het genoeg dat ze gezien en gehoord worden. Dat vind ik prima, maar voor mij is het te weinig.

We zijn op een punt aangekomen dat vrouwen macht hebben. Wat nu?

Ik vind dat veel te snel gedacht. Filosoof Luce Irigaray schreef eens dat we eerst moeten kijken naar wat het betekent 'de ander' te zijn en in hoeverre dat deel van onszelf geworden is. Anders lopen we het risico het kind met het badwater weg te gooien en over onszelf heen te lopen. Oke, ze zeggen dat we moederlijk zijn, en emotioneel en irrationeel en dat we niet goed zijn in wiskunde. Wat is daar van waar en wat niet? Hoe komt het? In hoeverre kiezen we daarvoor? En wat willen we ervan houden en wat mag weg? Virginia Woolf zei het prachtig: 'Verschillend zijn we, door geschiedenis, traditie en gebrek aan onderwijs. Als je (de man) wilt dat we iets bijdragen aan de cultuur, aan de wereld, dan zul je moeten accepteren dat juist dat verschil hetgeen is dat we te bieden hebben. Uit het verschil kan een nieuwe visie voortkomen.'

Het is een manier om dat verschil niet te zien als probleem, maar als begin van nieuwe mogelijkheden en ideeën. Wat niet wil zeggen dat je moet overdrijven. Ik hoor feministes vaak zeggen dat vrouwen het vast beter zouden doen als zij de macht hadden. Flauwekul. Vrouwen vechten net zo goed in oorlogen, ver-

Mijn doel is de uiteindelijke verandering van ieders leven. Ik wil nadenken over wat je wilt en moet met de macht die je bijvoorbeeld als professor hebt. Hoe ga je om met secretaresses, studenten, collega's? Om nogmaals Virginia Woolf aan te halen: 'We hebben nu een kamer voor onszelf, maar wat gaan we ermee doen?' Laten we ons eens richten op de machtsvragen en vooral kijken naar macht onder vrouwen. Een taboe tot nu toe, te pijnlijk ook. We doen er heel hypocriet over. 'Sorry dat ik de baas ben, maar zou je wel even de wc kunnen schoonmaken?' Laten we daar nou eens goed naar kijken. Wat gebeurt er en waarom? We zijn op een punt aangekomen dat we macht hebben. Wat nu?

Dit is pas het begin. Momenteel gaat het om het veranderen van de structuren. Wat is macht, wat is erkenning? Kunnen we ooit accepteren dat we macht hebben, dat we erkend worden? Of zullen we altijd hongerig blijven naar meer omdat we niet zien wat we al bereikt hebben? We moeten ons realiseren dat we belangrijk zijn en bedenken wat we daarmee gaan doen. We leven in een fascinerende tijd, er gebeurt heel veel. Over honderd jaar zullen we onszelf niet meer herkennen."

Veel belangstelling voor winternummer over Het Sterven & De Dood: 2500 aanvragen

Zou zo'n zwaar onderwerp mensen wel aanspreken? Zouden mensen rond de kerstdagen wel willen lezen over cremeren, rouwen, AIDS, troost, uitvaart en nog tal van andere onderwerpen die te maken hebben met het thema sterven en dood? Wij dachten van wel. De vele positieve reacties ('Ik heb het nummer van a tot z gelezen', 'heeft u nog een exemplaar voor mij, ik heb het mijne moeten weggeven', etc.) en het grote aantal aanvragen toont aan dat dit onderwerp bij heel veel mensen leeft.

Zo hebben tot 21 januari in totaal 2500 mensen het nummer per giro aange-

vraagd. En nog steeds komen er dagelijks tientallen bestellingen binnen. Het speciale winternummer was in de maanden december en januari ook in vele boekwinkels en kiosken te koop. Daar zijn de resultaten nog niet van binnen, maar de indruk is dat ook die verkoop gunstig is verlopen.

U kunt het speciale nummer over Het Sterven & De Dood nog steeds aanvragen door f 4,50 over te maken op giro 58 van de Humanistische Pers te Utrecht onder vermelding van 'Sterven&Dood'. En als u meerdere exemplaren wilt bestellen, gireert u dan even zoveel maal f 4,50.

HV-directeur Joost de Vries verheldert

De vorig jaar ingezette veranderingen (op basis van het door het congres aangenomen rapport 'Koersbepaling') beginnen nu langzaam voor iedereen zichtbaar te worden. De komende maanden zal Joost de Vries, de directeur van het Humanistisch Verbond, net als vorig jaar weer een rondgang langs HV-afdelingen maken om de koers die het

Verbond vaart, toe te lichten. Als u meer wilt weten over de koers die het HV is ingeslagen, bent u van harte welkom op één van de volgende geplande bijeenkomsten. In het volgende nummer meer informatie, hierbij alvast de plaatsen met de data.

Op 25 maart in Utrecht, op 1 april in Groningen, op 15 april in Amsterdam, op 6 mei in Rotterdam, op 13 mei in Arnhem en op 19 mei in Zwolle.

th verschenen bij
Ten Have

Aleid Schilder

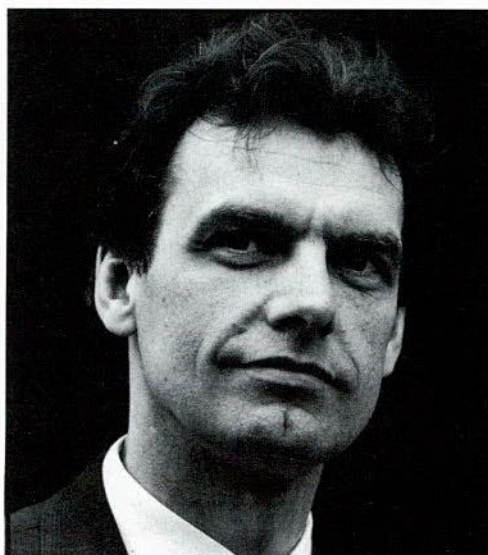
Van paradijs naar koninkrijk

over schuld, karma en genade

172 bladz. - f 27,50

bij de boekhandel

Geen HOS-uitzendingen op televisie in februari

De Olympische Winterspelen slurpt in de maand februari alle zendtijd op. Daarom geen televisie-uitzendingen van de HOS. Verder heeft de redactie geen gegevens ontvangen voor wat betreft de radioprogramma's.

Ai,foutje!

Onvermijdelijk dat er in zo'n dik nummer als de winterspecial van de Humanist foutjes kruipen. Zo was onder de column op pagina 29 de naam van auteur Aleid Schilder weggefallen. En in de intro bij het interview met buddie Harry Rademaker staat helaas dat 'één ding heel zeker is: van AIDS kan nog iemand winnen'. Dat had natuurlijk niemand moeten zijn. Verder vermeldt pagina 62 alle te bestellen radio- en televisieprogramma's over het sterven & de dood. Alleen staan de kopjes 'Radio' en 'Televisie' net verkeerd, het hoort andersom.

Komt die Ghanese humanist ook naar Amsterdam?

Honderden humanisten zullen in de zomer Nederland bezoeken om het 40-jarig jubileumcongres bij te wonen van het IHEU, de International Humanist and Ethical Union. Vooral uit Noord-Amerika en West- en Noord-Europa is de belangstelling groot.

Dat ligt anders voor landen in Azië, Oost-Europa en Afrika. Belangstelling is er volop maar de kosten zijn een probleem. De moedige oprichters van de nieuwe humanistische organisatie in Bangladesh kunnen waarschijnlijk niet aanwezig zijn, omdat alleen al de reis naar Amsterdam voor hen onbetaalbaar is. Hetzelfde geldt voor de humanistische intellectuelen uit Polen en Slowakije, die vaak minder verdienen dan een geschoolde arbeider. Om maar te zwijgen van die onderwijzer uit Ghana, die een jaarsalaris kwijt zou zijn om één keer een IHEU-congres bij te wonen.

Er is nu een reisfonds gevormd om ook die mensen in staat te stellen dit congres van humanistische denkers en doeners bij te wonen. Doel is het bijeenbrengen van een bedrag van tenminste f 50.000,-. Het congres met als thema "Humanism for Head & Heart" wordt van 26 t/m 30 juli gehouden in Amsterdam.

Betalingen kunnen plaatsvinden via giro-nummer 62 57 830 t.n.v. IHEU Congres 1992 Amsterdam onder vermelding van 'Reisfonds'. Voor mee informatie kunt u contact opnemen met het IHEU-congressecretariaat: Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel.nr.: 030-312155, fax: 030-367104.

De mythe van het onbegrensde zelf

DOOR TRUDY VAN ASPEREN

Op 10 december vorig jaar werd de achtste Socrateslezing gehouden. Dit keer was de eer aan Trudy van Asperen die in het Landelijk Humanistisch Centrum in Utrecht de 'mythe van het onbegrensde zelf' belichtte. In deze Humanist de integrale tekst van deze boeiende lezing.

De stichting Socrates, die Trudy van Asperen voor de lezing uitnodigde en deze publicatie financieel mogelijk maakte, hoopt dat de discussie over dit onderwerp zal worden voortgezet in de afdelingen van het Humanistisch Verbond.

In het eerste gedeelte van haar lezing gaat Trudy van Asperen in op de vraag op welk moment een mens ook een persoon is geworden die z'n lusten en onlusten kan beheersen en ordenen. Hoe belangrijk zijn idealen om een persoon daarna tot een persoonlijkheid te maken met een heel eigen identiteit? En wat hebben levensbeschouwingen en filosofieën op dit gebied te bieden?

In het tweede gedeelte van haar lezing ontzenuwt Trudy van Asperen vervolgens enkele misverstanden over de identiteit van de mens.

Misverstanden die volgens haar zijn ontstaan door de eenzijdige nadruk die in de moderne tijd wordt gelegd op de vrijheid van het individu. Zo zou de mens geheel vanuit 'het niets' zich een eigen persoonlijkheid kunnen aanmeten, zou de mens een totale, onbegrensde greep hebben op z'n eigen lot en onbeperkte keuzemogelijkheden ter beschikking hebben.

Het ontstaan van deze misverstanden, van deze mythe van het onbegrensde zelf, zoekt Trudy van Asperen in het vervagen van de traditionele levensbeschouwingen. Die houden zich immers juist bezig met het trekken van grenzen door het stellen van normen en waarden.

Zij pleit er in haar lezing voor om niet mateloos door te gaan met het najagen van enkel materiële zaken maar ons weer bewust te worden van de noodzaak van grenzen. De mens moet weer gaan zoeken naar wat echte, duurzame waarde heeft in het leven. Het leven zelf bijvoorbeeld.

Prof. dr. Trudy van Asperen is hoogleraar ethiek en haar geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam.

Van alle vragen die ons bewegen, is de vraag naar wie wij mensen zijn, de meest blijvende en de meest intrigerende. Zowel de aarzeling van het "wie ben ik eigenlijk" als de verwondering over "wie zijn wij eigenlijk" zijn in die vraag begrepen. Van het een komt trouwens het ander. Of we nu beginnen met "ik" of "wij", de vragen verwijzen naar elkaar. Het maakt weinig verschil of we worden aangezet tot vragen door gebeurtenissen om ons heen, of of wij worden geprikkeld tot nadenken door gebeurtenissen binnen onszelf. Wanneer het vlies van de vanzelfsprekendheid eenmaal verbroken is, is er geen weg terug. Dan moet het proces van beschouwing, van reflectie beginnen. Dat proces van reflectie is geen eenzaam avontuur dat ieder van ons vertrouwend op eigen kracht alleen zou moeten voltooien. Integendeel, omdat de vraag naar de mens de vraag van alle mensen is, staat ons een overvloed van materiaal ten dienste.

In deze voordracht wil ik een aantal vragen die samenhangen met de moderne identiteit bespreken. Het adjectief 'modern' suggereert al dat de identiteitsvraag in onze tijd een eigen karakter zou kunnen hebben, namelijk anders dan in andere tijden. Over dat typerende van de moderne identiteit zal het ook gaan, maar ik wil beginnen met een eenvoudige analyse van een aantal thema's die mijns inziens bij de vraag naar het ik aan de orde zijn.

PERSOON

Wat bedoelen we wanneer wij zeggen dat wij personen zijn, wezens die juist vanwege dit persoon-zijn aanspraak kunnen maken op een bepaalde bejegening? In het alledaagse spraakgebruik verbinden we met het idee van een persoon de veronderstelling van het vermogen tot ordening. Een pasgeborene, die het ene moment huult en het andere moment rustig en tevreden is, is geen persoon in die zin. Zo'n wezen is immers geheel en al overgeleverd aan de ervaringen van lust en onlust die, zonder dat zij dat kan beïnvloeden, op haar afkomen. Dat blijft nog lang zo, zelfs als een kind al groter is. Een kleuter die bij moeder op schoot zit, grijpt haar kookje, als hij daar zin in heeft; of zij grijpt het speelgoed van het andere kind. Dat komt niet alleen omdat de grens tussen het ik en de ander vaag zou zijn, het heeft ook te maken met de onbeheersbaarheid van de affecten en verlangens. Kinderen zijn uitgeleverd aan de bij hen opkomende wensen. Zij worden als papieren scheepjes heen en weer geblazen op de zee van hun verlangens. Nu eens hierheen, dan weer daarheen, zonder dat zij daar zelf veel invloed op kunnen uitoefenen. Het proces van volwassenwording is, tenminste deels, te beschrijven als een proces waarin die extreme onbeheersbaarheid wordt getemperd; een proces waarin wij langzamerhand greep op onszelf, en daarmee ook op onze wereld beginnen te krijgen. Wat wij bedoelen met een persoon, is een wezen dat in staat is ordening aan te brengen in de veelheid van wensen en strevingen die wij op ieder willekeurig moment hebben.

Nu kan die ordening op veel manieren plaatsvinden. De meest voor de hand liggende wijze is de strategische. Ik wil iets, maar ik weet dat het contraproductief zou zijn om direct aan die wens gevolg te geven. Ik weet ook via welke andere weg ik het verlangde toch zou kunnen verwerven. Er vindt dus nog geen selectie tussen wensen plaats – in de zin dat sommige wensen verworpen zouden worden. Maar er vindt een structurering van de wensen plaats, zodanig dat het ik besluit om te willen dat wens B de voorrang heeft boven wens A. Het ik brengt als het ware verdiepingen, lagen aan in haar wensenpakket. Op het moment dat iemand in staat is deze strategische afweging te maken, is een stap gezet in de richting van persoonlijkheid. Het betekent immers dat een eerste ordening plaatsvindt en dat de extreme afhankelijkheid van wensen en begeerten die ons als het ware overspoelen, wordt getemperd. Waar die onderwerping volledig is zijn we

alleen maar object. Er is geen 'ik', er is alleen de honger, of de kou, of het leuke speelgoedendje.

Strategische manipulatie kan zowel het zelf als de ander betreffen. Baby's schijnen vrij snel hun ouders of verzorgers te leren manipuleren. Ze leren hoe ze hun zin kunnen krijgen, ook al zouden ze niet in woorden kunnen uitleggen wat ze doen.

IDEALEN

In een later stadium van de ontwikkeling leren we ook andere dan alleen strategische afwegingen te maken. Het jonge kind, dat net zo als vader of moeder wil zijn, heeft niet alleen een voorbeeld maar tegelijkertijd ook een ideaal. Via een proces van identificatie eigenen we ons dit ideaal, al dan niet gemodificeerd, tenslotte toe. Zó willen we zijn. Kenmerkend voor een ideaal is dat daarmee eisen worden gesteld, waardoor van sommige dingen geldt dat ze 'moeten' en van andere dat ze per se niet 'mogen'. Het veelgeciteerde verbod "Jongens huilen niet" is of was een onderdeel van het ideaal van echte mannelijkheid. Een ideaal is daarom niet een hogere trap in de strategie alsof zo'n ideaal ons nog beter dan de eerdergenoemde, strategische overwegingen helpt om onze wensen te bevredigen. Een ideaal fourneert ons juist met nieuwe wensen, die niet zozeer betrekking hebben op zaken of standen van zaken buiten ons maar op onszelf en onze wensen. We willen niet zozeer 'iets', maar we willen een bepaald iemand zijn en bepaalde wensen hebben, ook al hebben we ze nu niet.

Een ideaal voorziet ons van voorkeuren over wie we zouden willen zijn – en dat houdt tegelijkertijd voorkeuren in over de manier waarop we met onze eerstaanwezige, basale preferenties omgaan. Moderne filosofen spreken hier graag over eerste- en tweede orde voorkeuren. Eerste-orde voorkeuren zijn het materiaal waarop tweede-orde voorkeuren zich richten. Het ideaal is nog een verdere stap weg van de onderwerping aan de op onmiddellijke bevrediging gerichte affecten dan de strategische manipulatie van voorkeuren al was. Het fourneert ons immers met wensen die haaks kunnen staan op verlangens die we al hebben. Zo wordt lekker huilen in een onaangename situatie onaantrekkelijk als "jongens niet huilen".

Eerder zei ik dat waar die onderwerping aan de onmiddellijke wensbevrediging

volledig is, we alleen maar object zijn. Strategische manipulatie van ons wensenpakket is een stap vooruit, maar het is een stadium waardoor we ons nog niet van een intelligente hond onderscheiden. Van zo'n onderscheid is pas sprake wanneer er sprake is van een ideaal. Daarmee is de beslissende stap gezet op weg naar persoon-zijn en daarmee op de weg naar de individualiteit.

Ook hier geldt dat een gedeelte van dit proces ongearticuleerd kan verlopen. Er zijn natuurlijk de expliciete geboden en verboden die met bepaalde idealen verbonden zijn, maar veel informatie over levensvormen komt op een andere dan de expliciete weg tot ons. Wat het betekent een ouder, een vriend, een zakenman of wat ook maar te zijn, leren we grotendeels door participatie in die levensvorm, door af te kijken wat anderen doen. Afkijken is, anders dan op school waar het om de individuele prestatie gaat, in cultureel opzicht dus niet iets laakbaars maar veeleer de aangewezen weg om te worden wie je wilt zijn. Dit suggereert, interessant genoeg, dat het niet – althans niet in de eerste plaats – gaat om een individuele prestatie.

Hoewel het belangrijk is om ons te realiseren hoeveel relevante informatie op andere dan de verbale weg tot ons komt, als we spreken over levensvormen, gaat het zonder woorden niet. Idealen impliceren zelf-beoordeling. Idealen bieden ons de maatstaf waaraan we meten of we het goed gedaan hebben, of wellicht juist jammerlijk falen. Voorzover de aanvankelijk door anderen gerepresenteerde levens- en gedragswijzen onze idealen zijn geworden, is de maatstaf die ons aanvankelijk door anderen wordt voorgehouden, ook onze maatstaf geworden: niet langer iets wat alleen van buiten wordt opgelegd, maar de vanzelfsprekende manier waarop we naar onszelf kijken. We hebben ons een ideaal met de daarin geïmpliceerde evaluaties eigen gemaakt. Als we dan reden hebben om tevreden te zijn over onszelf dan leidt dat tot gevoelens van zelf-respect en eigenwaarde, en waar van het tegendeel sprake is, leidt dat tot gevoelens van schaamte en schuld. Onze identiteit is dus onlosmakelijk verbonden met de voorstellingen over wie we zouden willen zijn. Zonder identiteit geen zelf-evaluatie, maar zonder zelf-evaluatie ook geen identiteit. Een hond beoordeelt zichzelf niet, hij holt en dolt en alleen de baas zegt 'brave hond'. Mensen worden, net als honden, ook van buitenaf beoordeeld, maar het kenmerkende voor personen is dat ze zichzelf beoordelen.

Het proces van zelf-beoordeling refereert aan voorstellingen over wie we zouden willen zijn. In dat begrip 'voorstelling' grijpen de niet verbaal gearticuleerde en de wel uitgesproken elementen in elkaar. De levensvorm van het 'ouderschap' bijvoorbeeld wordt ons eerst voorgeleefd, dat is onze eerste kennismaking met die levensvorm. Maar mensen leveren ook voortdurend positief of negatief commentaar op elkaars wijze van leven. Dat commentaar, in de vorm van opmerkingen, lof of blaam, bevat de brokstukken van criteria en evaluaties. Al die fragmenten tezamen leveren een bepaald beeld van de levensvorm in kwestie op, met de criteria en de beweegredenen die mensen hebben of zouden moeten hebben. Een

voorstelling over een levensvorm bevat immers niet alleen het ideaalbeeld zelf, maar ook de redenen waarom dat beeld nastrevenswaard zou zijn. Die redenen kunnen minder of meer uitgesponnen zijn en we moeten ze ook niet al te intellectualistisch opvatten, maar er zijn redenen. Ideaalbeelden zijn geen bevestigingen die morgen wellicht voor andere bevestigingen kunnen worden ingeruild. De redenen waarom het gaat, verwijzen naar waarden, naar wat de moeite waard is. Op deze manier grijpen identiteit, zelf-evaluatie en waarden ineen. Iemand kan zich alleen maar schamen of schuldig voelen wanneer zij iets van waarde heeft verzaakt. Iemand kan alleen maar trots op zichzelf zijn, wanneer hij meent dat hij iets waardevols heeft gedaan. Identiteit en zelf-evaluatie zijn dus co-extensief met het waardepatroon van de betrokkene.

Dit klinkt misschien zo alsof we op een bepaald moment voor eens en altijd een bepaalde identiteit hebben, alsof het leerproces zich slechts eenmaal en wel in de vroege jeugd zou afspelen. Maar zo statisch is het natuurlijk niet. Idealen kunnen worden aangevuld, gereviseerd of, in een uiterste geval, verworpen. Boven op het zoëven opgetrokken gebouw kan immers nog een volgend gezet worden. Op dat niveau stellen we ons de vraag of de idealen die we hebben wel de juiste idealen zijn. Is het inderdaad zo vanzelfsprekend dat jongens niet huilen of zou het beter zijn wanneer mannen hun emoties, juist ook die van kwetsbaarheid, meer publiekelijk zouden tonen? En is het zo vanzelfsprekend dat vrouwen zich specialiseren in de rol van invoelen, luisteren en medeleven? Zou wat meer assertiviteit niet gewenst zijn? Uit deze en dergelijke vragen blijkt al dat het niet kan gaan om een hoogstpersoonlijke ontwikkelingsgang. De idealen die we krijgen aangereikt, komen wellicht in eerste instantie tot ons via onze ouders en opvoeders. Maar zij putten uit het culturele arsenaal van hun tijd en cultuur. Alras worden we in de ontmoeting met onze tijdgenoten ook met andere dan de ons bekende levensmogelijkheden geconfronteerd. Identiteit is dus niet een hoogstpersoonlijke constructie, maar het is een constructie met de materialen die we door anderen krijgen aangereikt.

Bij identiteit gaat het altijd om een gelaagde, complexe constructie. Ook de man uit één stuk is niet een eendimensionaal wezen, maar het is iemand die op betrouwbare en integere wijze een aantal kwaliteiten tentoonspreidt. Een persoon, iedere persoon, is als het ware voortdurend in gesprek met zichzelf over de onder- of nevenschikking van de vele wensen, affecten en idealen die we hebben. De wijze waarop iemand dat gesprek met zichzelf voert, maakt iemand tot wat hij is. Wij identificeren ons met de door ons als goed beschouwde uitkomsten, wij distanciëren ons door gevoelens van tekortschieten, schuld of schaamte van de ongewenste uitkomsten. Op die manier zijn wij herkenbaar als deze specifieke persoon, niet alleen voor anderen, maar ook voor onszelf.

FILOSOFEN OVER IDEALEN

Eerder zei ik dat wat we met persoon bedoelen een gelaagd, complex verschijnsel is. Het kenmerkende van persoonschap is dat mensen kritisch in gesprek

zijn met zichzelf. Dat gesprek van het ik met het zelf is een filosofisch thema bij uitstek. Hoe dat gesprek gevoerd moet worden, welke overwegingen daarbij relevant zouden zijn, wat de doorslag moet geven, het zijn allemaal vragen die filosofen de eeuwen door steeds weer opgenomen hebben. Filosofen hebben dus niet alleen uitgelegd dat en waarom zo'n gesprek wordt gevoerd, maar ook hoe het gevoerd zou behoren te worden. Het dat en waarom heeft te maken met de analyse van persoon-zijn, het hoe heeft te maken met normen en waarden. Aannemelijk maken dat persoon-zijn en de innerlijke dialoog elkaar impliceren, laat immers nog geen gevolgtrekkingen toe over de aard van het gesprek. Men zou bijvoorbeeld ook kunnen zeggen dat de taak van filosofen is afgelopen indien ze het typische van persoon-zijn hebben verhelderd. Iedereen moet dan zelf maar beslissen welke elementen in die dialoog aan de orde zullen komen en welk gewicht aan de verschillende elementen moet worden toegekend. Dat is echter niet de positie die filosofen traditioneel hebben gekozen. Zowel in de Europese traditie als elders heeft men gefilosofeerd over de vraag wat het leven goed maakt en hoe mensen daaraan door eigen keuzen en houdingen, een bijdrage kunnen leveren. Ik wil op één familie van ideeën uit die traditie kort ingaan om duidelijker te maken wat zo'n innerlijke dialoog zou kunnen inhouden.

Wie morgen een examen moet doen, doet er beter aan om niet te blijven plakken in de kroeg ook al lijkt dit op dat moment heel aantrekkelijk. Hetzelfde geldt voor die talloze andere afwegingen waarin korte- en lange termijn wensen om de voorrang strijden. Wie wat wil bereiken in de maatschappelijke wereld, doet er goed aan diploma's te halen – ook al is dat opdat moment saai. En wie niet voortijdig aan hart-en vaatziekten wil bezwijken, doet er goed aan kritisch naar zijn eetgewoonten te kijken. Zorgen voor jezelf, niet zomaar leven van de vervulling van de ene toevallig aanwezige wens naar de andere, het hoort allemaal bij de goede raadgevingen die filosofen de eeuwen door over mensen hebben uitgestort. De lessen voor het goede leven zijn voor een groot gedeelte lessen in zelfbeheer en daarmee lessen in zelfbeheersing. Waar in de handboeken voor verstandige levensvoering de eeuwen door op wordt gewezen, is hoe we onze belangrijke, overkoepelende doelen in dit leven kunnen bereiken door ons niet voortdurend te laten afleiden door de attracties van de weg. Maar als het erom gaat om onze doelen in het oog te houden en ons niet door vluchtige pleziertjes van de reis te laten afhouden, dan wordt de beantwoording van de vraag wát het doel is en wát als afleiding moet worden beschouwd, cruciaal. En dat betekent dat er gesproken moet worden over wat uiteindelijk van waarde is.

Op dit punt nu is er een merkwaardige overeenkomst tussen tradities van heel verschillende huize. Er is een, door eeuwen en culturen heen lopende, visie die leert dat er alle reden is om onze primaire wensen en affecties te wantrouwen. Met basale wensen en affecties bedoel ik die beweegredenen die in aanleg bij een ieder aanwezig zijn en die het materiaal vormen op grond waarvan we onze tweede-orde voorkeuren formuleren. De redenen die worden aangevoerd waarom om we die basale wensen en

affecties moeten wantrouwen, zijn velerlei. Plato, die een belangrijk vertegenwoordiger is van die traditie, zegt bijvoorbeeld dat de strevingen die gericht zijn op de vergankelijke wereld, ons kwetsbaar maken voor verlies. Of die strevingen vervuld kunnen worden, is afhankelijk van tal van factoren. Voedsel, vriendschap, gezondheid, rijkdom, het zijn evenzovele zaken die ons plotseling kunnen ontvallen. Wie zich daarop uitsluitend richt, maakt de kwaliteit van zijn leven afhankelijk van niet-beheersbare omstandigheden. Beter is het om je te richten op datgene wat blijft: op het onvergankelijke ware zijn. Wie daarop is gericht, kan niet door de wisselingen van het lot bedrogen worden.

Deze visie herinnert aan de vermaning van Jezus: "Verzamelt u geen schatten op de aarde waar ze de mot en de roest verteert, maar verzamelt u schatten in de hemel". Het herinnert evenzeer aan de Buddhistische leer volgens welke wij door onze begeerten en strevingen die gericht zijn op het aardse, geklonken blijven aan de wereld van lijden. Alleen een radicale heroriëntatie is in staat om die fatale kringloop te doorbreken. Plato, de Stoa, sommige varianten van het Christendom, het Buddhisme hebben, met andere woorden, een waardeleer die wijst naar het duurzame dat niet van deze aarde is. Dat is hun gemeenschappelijke inzet, hoe verschillend ze in de uitwerking van die gedachte ook mogen zijn. Al deze visies, westers, niet-westers, christelijk, niet-christelijk hebben een waardeleer die wijst naar het duurzame dat niet van deze wereld is. Wie daarop gericht wil zijn – en dat is het advies – moet zich niet door zijn passies laten meeslepen, want zij leiden slechts af.

Passies leiden niet alleen af, ze zijn ook mateloos want onbevredigbaar. Het streven naar genot, eer, macht, rijkdom heeft geen eindpunt. Het bereikte wijst altijd naar meer. De bevrediging van de wens naar genot duurt slechts kort en al snel dient zich weer een andere wens naar genot aan. Hetzelfde geldt voor het streven naar rijkdom of eer. Ook daar geldt dat het bereikte nooit genoeg is. Er is per definitie geen punt waarop het genoeg zou kunnen zijn. Wie zich op zulke principieel onbevredigbare – want niet te bevredigen – waarden richt, heeft geen tijd en aandacht voor iets anders. Het doel ontglipt steeds weer en claimt dus alle aandacht en energie, ondanks het feit dat het ideaal zelfgekozen is. Wie zich op de vervulling van deze waarden richt, wordt gedreven door zijn passies. Het zelfgekozen ideaal leidt tot horigheid. Daarom kan het leven van iemand die gedomineerd wordt door deze wensen, geen 'goed' leven zijn.

Het advies dat door filosofen uit deze traditie wordt gegeven, is er daarom op gericht om de onverzadigbare passies hun plaats te wijzen. In het Buddhisme heel rigoreus door te streven naar de verlossing uit de kringloop van geboorten. Bij Plato iets gematigder door voor de onverzadigbare passies een zo klein mogelijke plaats in te ruimen, en in de Stoa weer anders door een staat van onthechting ten aanzien van de vervulling van wensen aan te bevelen. De combinatie van Stoïcisme en Christendom is in Europa heel invloedrijk geweest. Met name intellectuelen hebben zich de eeuwen door deze visie laten inspireren.

HET HEROISCH MISVERSTAND

Na deze opmerkingen over identiteit in het algemeen en de excursie naar een invloedrijke traditie in het denken over de ordening van voorkeuren, wil ik mij nu richten op een aantal typisch moderne vragen in verband met identiteit.

Ik ben eerder met opzet ingegaan op de onontkoombaar sociale aspecten van individualiteit en levensvormen. Wij leven immers in een cultuur die met enorme nadruk de vrijheid van individuen voor de keuze van hun eigen leven propageert en daarbij onze sociale en psychologische schatplichtigheid wel eens uit het oog dreigt te verliezen.

Laten we om te beginnen vaststellen dat de mogelijkheden voor individuen om tradities en levensvormen waarin ze zijn opgegroeid, te verlaten en in te wisselen voor andere, in onze tijd ongekend groot is. Dat is hét grote verschil vergeleken met traditionele maatschappijen, waarin die ruimte niet of nauwelijks bestond.

De eenzijdige nadruk op de vrijheid van het individu leidt echter tot een aantal typisch moderne misverstanden. Een eerste misverstand is dat mensen als het ware uit het niets, geheel en al aangewezen op hun persoonlijke inventiviteit zich een persoonlijkheid ontwerpen. Die opvatting heb ik door mijn eerdere uiteenzetting willen relativiseren. Alles wat wij weten over psychologie en sociologie staat haaks op deze gedachte. Een dergelijke misvatting verstoort onze mogelijkheden tot zelfbegrip. Zaken die voor het grijpen liggen negeren, moet tot problemen leiden. Dat geldt voor culturen net zo goed als voor individuen. Individuele identiteit is en kan ook geen creatio ex nihilo 1) zijn. We zouden dit het heroïsch misverstand kunnen noemen. We beschouwen onszelf als quasi-goden die uit het niets kunnen scheppen.

Er is een tweede misvatting, verwant met de eerste: dat wij alleen maar zouden zijn wie we door onze eigen keuzen en handelingen verkiezen te zijn. De mens als actor is de cult-figuur van de moderne tijd. Maar veel, en misschien geldt dat wel voor de belangrijkste dingen in ons leven, overkomt ons. Dat begint al direct bij het allereerste begin: we worden geboren met een bepaalde genetische make-up, uit bepaalde ouders. Daaraan valt niets te kiezen en we moeten er het beste van zien te maken. Maar ook verder in het leven zijn het lang niet altijd onze keuzen en handelingen die beslissend sturen. Natuurlijk is het actieve en initiërende element wel aanwezig, zeker in onze bewuste voorstellingen van onszelf, maar daarnaast is er een belangrijk passief element: dingen die ons overkomen, gebeurtenissen die ons leven een beslissende wending geven. In een interpretatie die alleen naar de actor-elementen zou kijken, moeten we de dingen die ons overkomen beschouwen als niet-ik, vreemd, als niet behorend bij onze identiteit, als zaken waar we eigenlijk ook niet op kunnen worden aangesproken. Maar is dat niet onrealistisch als wie en wat we aanvankelijk zijn – het materiaal waarmee het leven begint – ons overkomt? En dat geldt, ik zei het al, niet alleen het begin maar ook vele andere ontwikkelingen in ons leven. Veeleer ligt het voor de hand om het individuele en het actorschap niet te beperken tot het actieve en initiërende, maar het ook te zien in de wijze

waarop we omgaan met datgene wat ons overkomt, in de houding die we innemen ten aanzien van het lot. Amor fati 2) is wellicht een te meegaande opstelling, maar negatio fati 3) is het andere uiterste.

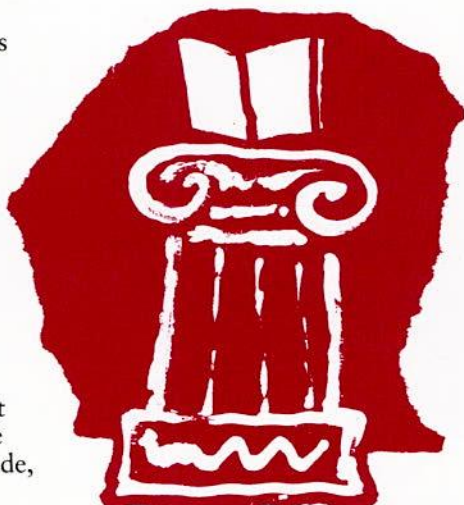
HET ONBEGRENSDE ZELF

Maar ook als we op deze manier hebben afgerekend met een aantal overdreven voorstellingen over de mogelijkheden van onze tijd, dan geldt toch nog steeds dat onze ruimte voor het maken van individuele keuzen zeer groot is. Dat die ruimte voor individuen om zich een eigen leven te kiezen er is, is ten dele het gevolg van feitelijke ontwikkelingen, ten dele ook van normatieve keuzen die wij als samenleving gemaakt hebben. Tot de feitelijke ontwikkelingen die hebben bijgedragen aan het scheppen van individuele ruimte, hoort het verdwijnen van algemeen gedeelde zingevingskaders. Dat proces is in Europa al in de zestiende eeuw begonnen, maar in deze eeuw heeft die ontwikkeling zich enorm geïntensiveerd. Misschien is een door ieder gedeelde cultuur een romantische projectie op het verleden, maar het is duidelijk dat van zo'n gedeelde cultuur in de moderne wereld minder dan ooit sprake is.

Er is ook een normatieve reden waarom ons soort samenleving een ongekend grote ruimte voor het individu heeft gereserveerd. Het besef van de door de godsdienstoorlogen verloren eenheid drong geleidelijk bij steeds meer mensen door. De Verlichtingsfilosofie heeft, reagerend op deze situatie, programmatisch uitgewerkt hoe een samenleving van mensen met fundamenteel andere levensoriëntaties er uit zou moeten zien. Globaal gesproken draait die oplossing op een scheiding tussen privé en publiek. Een privé-terrein waarop ieder naar eigen beste inzichten mag leven, op voorwaarde dat zij anderen ook die ruimte gunt, en een publiek terrein waarop we regelen wat nodig en mogelijk is voor het samenleven met anderen.

De eisen die daardoor aan individuen gesteld worden, zijn niet gering. Zij moeten, ten eerste, in die open ruimte zelf keuzes maken. Ze moeten voorts in de publieke ruimte leren samen te leven met anderen die andere keuzes maken. En ze moeten dat grotendeels doen op grond van eigen inzichten. Want met de creatie van die vrije ruimte verdwenen ook de autoriteiten die zeiden wat van waarde was en wat niet. Dat is mede de reden waarom moderne filosofen hun taak meestal anders opvatten dan in de tijd toen men van mening was dat er tenslotte één voor allen geldende en één voor allen inzichtelijke waarheid was.

Moderne theoretici zijn meestal aanzienlijk terughoudender in de gebiedsomschrijving van de ethiek dan de filosofen uit de voor-moderne tijd die onbekommerd spraken over het goede leven, de waarden die daarbij hoorden en de karaktereigenschappen die dat mogelijk maken. Moderne ethici reserveren hun aandacht meestal tot een beperkt terrein, het publieke, waar ieder van ons duidelijk omschreven, maar ook beperkte verplichtingen heeft ten aanzien van de mede-burgers. De vraag naar het goede leven wordt daarmee gedelegeerd naar het privé-terrein omdat men algemeen geldende antwoorden op dit gebied niet meer mogelijk acht. Sommigen menen zelfs dat de vraag naar het goede leven meer op een

esthetische vraag lijkt: Ieder moet maar doen wat goed is in haar ogen, op voorwaarde dat we de beperkte basisverplichtingen die we ten aanzien van allen hebben, nakomen.

Wellicht is dat de verklaring voor een derde, typisch modern misverstand: het misverstand van de onbegrensde keuzemogelijkheden. Naast het heroïsche misverstand dat identiteit beschouwt als creatio ex nihilo, naast de vergissing die actorschap als enig typerend kenmerk van de moderne mens ziet, is er de gedachte van de onbegrensde mogelijkheden. Levensbeschouwingen, van welke aard ze ook zijn, presenteren keuzen en daarmee grenzen. Door het vervagen van de levensbeschouwingen, vervagen de daarbij behorende grenzen en lijkt alles mogelijk. We zouden alles wel kunnen worden, afhankelijk van onze keuze. Daarmee komt de hele verantwoordelijkheid voor het trekken van grenzen terecht bij het individu. De mythe van het onbegrensde zelf zadelt mensen op met een enorme verantwoordelijkheid, maar fourneert hem tegelijk met ontsappingsmogelijkheden. Je hoeft je immers niet te laten vastpinnen op je keuzen, waarom zou je niet weer eens iets anders proberen? Vandaar de vluchtigheid, de lichtheid van het moderne bestaan.

INDIVIDU, GEMEENSCHAP EN HET GOEDE LEVEN

Hoewel de terughoudendheid en de aarzelingen van moderne ethici begrijpelijk zijn, is het verdwijnen van een publieke discussie over wat het leven zin geeft, een verlies. In een publieke discussie kunnen we immers profiteren van de inzichten van anderen, kunnen we ons laten corrigeren door de argumenten van anderen, kunnen we wellicht ook bijdragen aan de meningsvorming van anderen. Op voorwaarde dat het gesprek over levensoriëntaties zonder dwang wordt gevoerd, moeten we ons die kans niet laten ontnemen.

In dat kader zou ik willen terugkomen op de filosofische traditie die ik eerder besprak, de traditie die een kritische distantie ten aanzien van principieel onverzadigbare wensen aanbeval. Sinds de industriële revolutie en het daarop gebaseerde proces van massa-productie en massa-consumptie leven we een wereld – althans in ons deel van de wereld – waarin het er uit ziet alsof de dingen niet op kunnen. Zou het kunnen zijn dat die enorme, dolgedraaide consumptiemachine de remplaçant is van de teloorgegangene levensbeschouwingen? Het is speculatie, maar een aantal elementen uit die ontwikkeling hangen ongetwijfeld met elkaar samen. De instrumentele rede die niet in staat is om over waarden en normen verbindend te spreken, is uitnemend in staat om de wetenschappelijk aangedreven productie op gang te houden. Die instrumentele rede kan zichzelf geen grenzen stellen behalve die ene, de onontkoombare grens van de eindigheid en beperktheid van de hulpbronnen waarover we beschikken. Alle andere noties van grenzen veronderstellen normen. De typisch moderne inzet van de rede spiegelt ons dus voor dat er geen grenzen zijn en ten bewijze daarvan wordt gewezen op het overvloedige en steeds overvloediger wordende aanbod.

Maar diezelfde instrumentele rede is per definitie niet in staat om ons behulpzaam te zijn bij het nadenken

over normen en dus ook niet over zelfgewilde grenzen. Dat onvermogen van de instrumentele rede om verbindend te spreken over waarheid en zin was juist de ervaring die de aanleiding vormde voor het pleidooi voor individuele ruimte.

Aan de ene kant is er dus materiële overvloed, aan de andere kant zijn er de talloze individuen die zelf mogen kiezen maar velen weten niet wat. Het onbegrensde zelf wordt bevangen door duizeling, geconfronteerd met de schier eindeloze mogelijkheden tot levensvoering. En wat is dan eenvoudiger en meer voor de hand liggend dan om de basale wensen, die we tenslotte allemaal hebben, als fundamenteel te beschouwen? Ordening van die wensen veronderstelt immers een voorstelling over wat blijvend van waarde is en daar zitten de meesten van ons met de handen in het haar. Plato's eeuwige wereld der ideeën, van het ware zijn, is voor de meesten van ons niet overtuigend. Om deze wereld te zien als een wereld van lijden, zoals het Buddhisme ons aanbeveelt, is vanuit onze verwende welvaartspositie te onwaarschijnlijk. Stoa en Christendom hebben gelijkelijk het veld geruimd uit de moderne wereld.

Wat we nodig hebben is een visie waarin we aan onszelf en aan elkaar duidelijk kunnen maken wat duurzaam van waarde is. Dat hoeft geen Weltverneinung in te houden. Wat van waarde is hoeft niet voorbij deze wereld gezocht te worden, misschien is het het meest nabije: het leven zelf. Als we het met elkaar eens zouden zijn dat het leven van mensen, ondanks de verschrikkelijke dingen die mensen elkaar regelmatig aandoen, waard is geleefd te worden, dan spreken we over iets van waarde wat van deze wereld is. Als we het met elkaar eens zijn dat de muziek van Bach, de schilderijen van Picasso, de theorieën van Einstein de rijkdom en de mogelijkheden van mens-zijn illustreren, dan zijn we op het spoor van waarden die niet parasiteren op onbevredigbare en tenslotte ook onbevredigende levensidealen. Dat zou een visie op identiteit zijn die het heroïsche misverstand laat corrigeren door het zicht op de gemeenschap, die het actorschap van individuen stelt binnen de onontkoombaarheid van wat ons overkomt, en die de mythe van de onbegrensde mogelijkheden vervangt door het bewustzijn van de noodzaak van grenzen. Het is een meer bescheiden visie, maar de enige die ons uitzicht biedt op duurzaamheid.

Dat de hulpbronnen, die onze wereld exploiteert, eindig zijn, is niet te ontkennen. Wij staan voor de keuze of we gezamenlijk tegen die ene onontkoombare, want materiële grens willen aanlopen, wanneer we doorgaan ons te laten voortjagen door het eindeloze verbruik van materiële goederen. Of, en dat is het alternatief, zijn we in staat zijn tot een bestaan waarin wij het zijn die de grenzen trekken. Wie aan onverzadigbare wensen verslaafd is loopt tegen de grenzen aan, wie wijs is stelt haar eigen grenzen.

- 1) Vert: *Schepping uit het niets*
- 2) Vert: *Het noodlot voor lief nemen*
- 3) Vert.: *Het noodlot ontkennen*

De jaarlijkse Socrateslezing van het Humanistisch Verbond behoort tot de activiteiten van de Stichting Socrates. Deze werkstichting van het Verbond heeft als taak op wetenschappelijk niveau bij te dragen aan de humanistische bezinning op maatschappelijke vraagstukken. In dat kader brengt de stichting Socrates ook het kwartaalblad Rekenschap uit en vestigt en onderhoudt zij humanistische bijzondere leerstoelen bij Nederlandse universiteiten. Inmiddels zijn er acht van deze humanistische leerstoelen ingesteld.

Als u de activiteiten van de stichting Socrates wilt steunen, kunt u onderstaande bon invullen en in een open envelop opsturen naar: Humanistisch Verbond, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht (een postzegel is niet nodig). Wacht s.v.p. met betalen op onze acceptgirokaart.

BON

Ik steun de stichting Socrates als contribuant voor een bedrag van f per jaar (minimum f 17,50 per jaar).

Ik wordt donateur van de stichting Socrates ter ondersteuning van de humanistische bijzondere leerstoelen bij Nederlandse Universiteiten. Ik doneer f (minimum f 35,- per jaar).

Ik neem een abonnement op het humanistische tijdschrift voor wetenschap en cultuur Rekenschap en ontvang gratis het boek Welzijn zonden grenzen. De abonnementsprijs bedraagt f 45,- per jaar (vier nummers).

Mijn naam is (s.v.p. in blokletters)

Naam:

Adres:

Postcode en woonplaats:

Bank- of gironummer:

Handtekening:

Kandidaten Coornhertprijs gevraagd

Mensen behoren elkaar te behandelen zoals ze zelf behandeld willen worden. Dat meende Dirck Volckertszoon Coornhert (1522-1590) al. Hij was dan ook een fervent voorvechter van een rechtvaardiger samenleving. Vierhonderd jaar later heeft zijn gedachtengoed nog niets aan actualiteit ingeboet. Daarom besloot het Nationaal Comité Coornhertherdenking in 1990 tot instelling van een Coornhertprijs: een penning, een oorkonde en een aanzienlijke geldprijs voor een project dat in het verlengde ligt van het prijswinnende initiatief. In november 1992 zal deze prijs voor de tweede keer worden uitgereikt. De Beoordelingscommissie Coornhertprijs vraagt daarom iedereen die geschikte kandidaten weet, deze aan te melden vóór 1 maart bij het Secretariaat van deze commissie, Postbus 407, 2740 AK Waddinxveen.

De Coornhertprijs is bestemd voor een Nederlander of Nederlandse instelling die zich bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt voor gelijke behandeling en verdraagzaamheid binnen de Nederlandse samenleving, zoals verwoord in artikel 1 van de Grondwet ('Allen die zich in Nederland bevinden worden in gelijke gevallen gelijk behandeld').

Met de prijs wil het Comité concrete initiatieven stimuleren op het gebied van sociale vernieuwing. Initiatieven die leiden tot decentralisatie van taken en bevoegdheden naar lagere overheden, maatschappelijke organisaties en burgers. Ook moet er een duurzame integratie van mensen in de samenleving door plaatsvinden zodat de kwaliteit van het bestaan verbetert. Belangrijk criterium voor de toekenning van de Coornhertprijs is de toepasbaarheid van de genomen maatregelen op gemeentelijk niveau, zodat meer gemeenten er profijt van kunnen trekken. Een project moet dan ook maatschappelijk relevant zijn en het moet gegarandeerd begeleid worden door een projectgroep of instituut.

Voor meer informatie over de prijs of over de Coornhertstichting kunt u zich wenden tot de voorzitter, dr. A.A. de Bruin, Postbus 407, 2740 AK Waddinxveen. Tel: 01828 - 13431.

HV-VROUWENDAG OVER VERHALEN

Dit jaar zal de landelijke Vrouwendag van het HV worden gehouden op zaterdag 7 maart. Speciaal thema dit keer is 'Vrouwenverhalen'.

Iedere vrouw heeft een eigen verhaal dat waard is gehoord te worden. Daarom staan deze verhalen dit keer centraal. Hoe verhalen vrouwen, wat verhalen vrouwen en waarom verhalen vrouwen? En waar blijven de mannen? Is er ooit sprake geweest van een groot mensenverhaal?

'Je begrijpt me gewoon niet' is een zo vaak gehoorde conclusie in het mensenverhaal dat de schrijfster Deborah Tannen haar boek die titel meegaf. Haar verhaal gaat over het onbegrip in de communicatie tussen mannen en vrouwen. En over de grote rol die de taal speelt. Want zij ontdekte dat mannen en vrouwen een verschillende taal spreken. De waardering voor de taal van vrouwen maakt van haar verhalen: sprookjes, fabeltjes, verhaaltjes, kortom alles behalve iets wat je serieus moet nemen.

Op de landelijke Vrouwendag worden alle verhalen serieus genomen en hopelijk komen ze ook in alle vormen voor. Het programma begint met een interview met Magreet de Leeuw, de spil van het landelijk Vrouwenwerk van het HV. Verder zal

de theatergroep 't Wicht' het thema op speelse wijze het thema belichten. In de middag kunnen de deelnemers deelnemen aan een gespreksgroep of een workshop. De Vrouwendag zal worden afgesloten met het aanbieden van een boek aan de vier vrouwen die vorig jaar middelpunt waren van de landelijke Vrouwendag. In dit boek komen zij uitgebreid aan het woord als 'de aartsmoeders' van het humanisme. Het boekje zal op de dag te koop zijn voor 5 gulden.

De deelnemersbijdrage voor deze dag is 10 gulden. U kunt u aanmelden door onderstaande bon uit te knippen, in te vullen en op te sturen naar: Humanistisch Verbond, Oudkerkhof 11, 3511 GH Utrecht, ter attentie van Dini Boer.

Na aanmelding krijgt u een programma voor de dag thuisgestuurd. (Als de reiskosten een onoverkomelijk probleem vormen, kunt u contact opnemen met Magreet de Leeuw, tel.nr.: 030-318145). In verband met de tijdsdruk de bon graag snel opsturen.

Ja, ik meld mij aan voor de HV-Vrouwendag op 7 maart

Naam:

Adres:

.....

Plaats:

Code:

O ik heb 10 gulden overgemaakt (aankruisen s.v.p.)

Sprookjesverteller
Peter van der Linden

'De fantasie moet weer tot leven komen in de mensenziel'

Peter van der Linden vertelt sprookjes en Antonia van der Wijk 'illustreert' ze met haar stem. Niet alleen kinderen maar ook veel volwassenen luisteren ademloos naar zijn wonderlijke sprookjes.

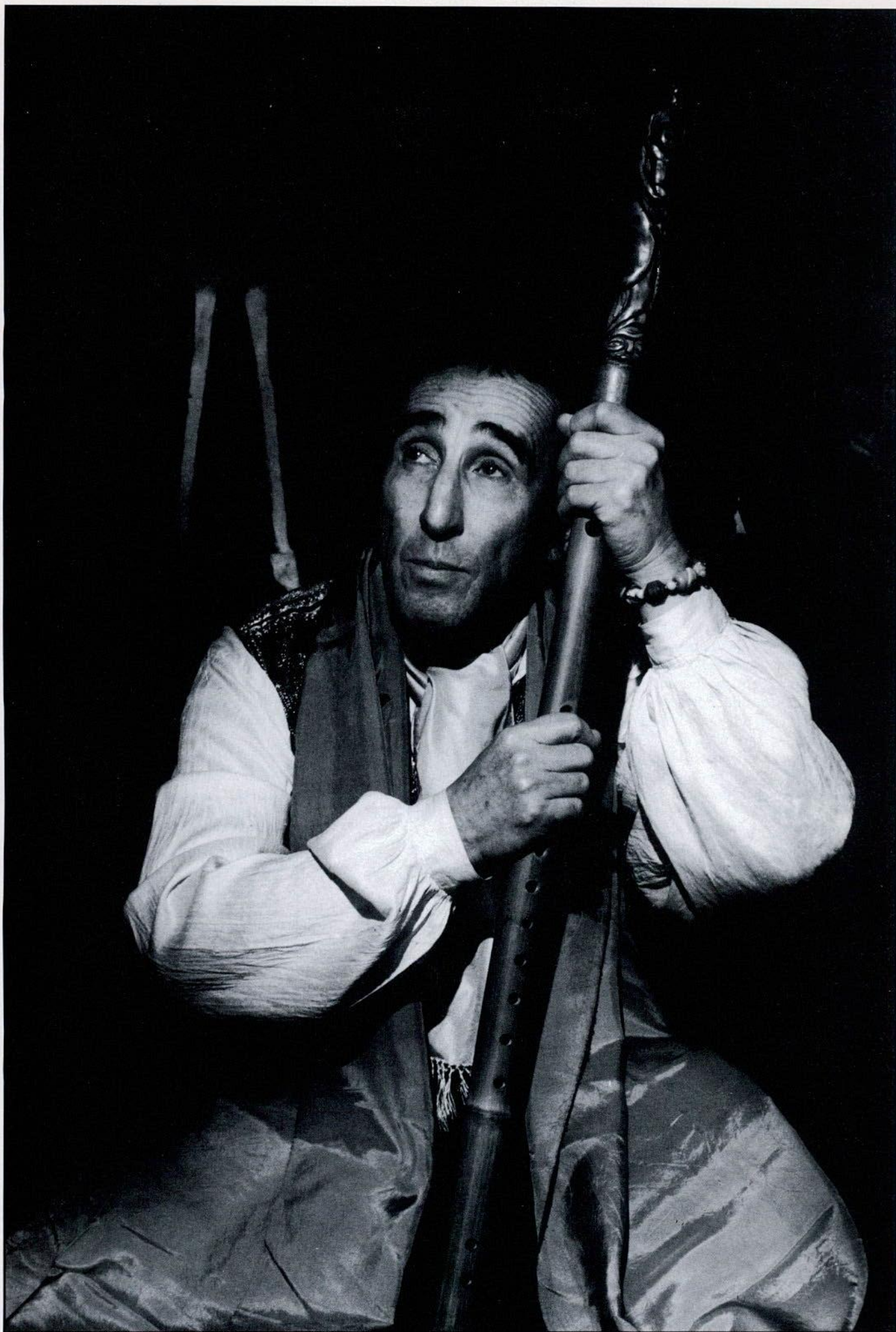
Volgens hem kunnen mensen als ze hun fantasie gebruiken, de realiteit van de dag beter aan. Yoeke Nagel ging bij de sprookjesverteller op bezoek. En kreeg van hem ook het sprookje aller sprookjes te horen.

door Yoeke Nagel

foto's: Marco Borggreve

Zijn hand wijst de contouren aan van een hemelshoge berg. Zachtjes begint Antonia van der Wijk te zingen. De vingers van Peter kabbelen langs de glooiende rotswand omlaag, het dal in en Peter vertelt:

"Het Water stroomt en stroomt tot het aan de rand van de Woestijn komt en wordt daar een prachtige, brede Rivier. De Rivier probeert het het Zand over te steken, want aan de andere kant van die onmetelijke droge vlakte ligt haar Doel. Maar hoe het ook probeert, Rivier zakt telkens weg in het Zand. En dan zegt Zand: "Je moet niet zo hard willen over mij heen te komen. Dat lukt je niet. Kijk maar, je wordt een grote modderpoel, hoe meer je probeert, hoe dieper je wegzakt in mij." En de Rivier zegt: "Maar wat moet ik dan doen? Ik moet naar de andere kant! Lukt me dat dan nooit?"

“Zo niet”, zegt het Zand. “Dat kan alleen maar als je alles loslaat. Koester je in de zon en verdamp. Laat je meevoeren door de wind. Die blaast je over mij heen naar de andere kant.” Maar de Rivier antwoordt: “Maar ik wil de zelfde rivier blijven die ik ben”. “Dat kan niet”, antwoordt het Zand. “Als je aan de andere kant wilt komen moet je alsmaar veranderen. Wij zandkorrels zien dat dagelijks gebeuren. Wij weten het.” Peter zwijgt en staart over de Woestijn. “Dat zegt het Zand”, besluit hij. Dan verandert de zandvlakte langzaam in het witte wollen vloerkleed. Antonia stopt met zingen. “Zo wil ik ook werken”, zegt Peter en roert in zijn koffie. “De verandering moet centraal staan. Vanuit de onzekerheid wil ik telkens opnieuw beginnen. Nooit de rivier blijven die ik nu ben.”

Peter van der Linden is sprookjesverteller. Met haar stem ‘illustreert’ Antonia van der Wijk zijn verhalen. Ze hebben thuis, in Den Haag, de tussenverdieping ingericht als theatertje. Het aantal klapstoelen wordt elke zondagmiddag aangepast aan de hoeveelheid publiek. “Soms zitten ze tot helemaal vooraan. Met hun voeten op het podium. Ik vind dat wel gezellig. Antonia zou dan liever veilig op het balkon hier achter gaan staan zingen”, vertelt Peter. “Ik zit hier, op dat rode kussentje. Die doeken, in hele felle kleuren, achter me, mijn fluiten om me heen... Ik heb ze bijna allemaal zelf gemaakt. Dat masker, daar, boven mijn hoofd, hangt er niet altijd. Soms hang ik ook dat kleed daar op, met de-boom-met-het-oog en de Davidster. Bij Chasidische vertellingen bijvoorbeeld. Maar dit masker hangt er nu al een tijd. Ik heb het gemaakt voor het Indianenverhaal over de jongen die...” Antonia begint te zingen. Het verhaal begint.

“...De jongen die de zon wilde terugbrengen. Op alle planeten krijgt hij een stukje van het licht. Hij plakt ze allemaal op zijn schild. En als hij helemaal bovenaan de hemel komt dan kruipt hij achter zijn stralende schild en is hij zelf de zon geworden. Hij kan nooit meer terug naar de aarde, hij heeft zich opgeofferd voor de mensen...”

Met elk verhaal dat Peter vertelt gaat de Niet-Wereld een stukje verder open en wordt tegelijkertijd een iets groter stukje Peter van der Linden zichtbaar. Woont hij daar misschien? Hij voelt zich in elk geval volkomen thuis tussen prinsessen, draken, koningen, sprekende wolven en engelen.

Dat is niet altijd zo geweest.

Peter van der Linden was acteur. Veertig jaar lang. Hij speelde bij theatergroep de Appel. “Ik heb in Carre gestaan, heb prijzen gehad, ja... Maar toch was het dat niet. Ik schreef zelf stukken voor de Appel. Vreselijke stukken waren het. Ik wilde laten zien hoe slecht de wereld is. En dan hoopte ik dat de mensen, als ze

Hij voelt zich volkomen thuis tussen prinsessen, draken, koningen, sprekende wolven en engelen

dat zouden zien in mijn stukken, dat de wereld dan zouden gaan veranderen. Nu denk ik daar anders over. De mensen weten wel al hoe vreselijk de wereld is. Het is niet nodig om dat te vertellen. Juist de mooie dingen wil ik laten zien. Ik vind het veel fijner om nu, na een voorstelling, mensen naar huis te zien gaan met een glimlach, blij. We zullen geen betere samenleving krijgen door al die somberheid. De lichtende kant heeft te maken met mensen zelf. Wie ze zijn, wat ze willen. Ik vind het nu waardevoller als ik mensen even gelukkig kan maken. Zo’n moment helpt soms een heel leven lang.”

Sinds twaalf jaar (“dat is een mooi en belangrijk getal”) vertelt Peter van der Linden nu dus sprookjes en verhalen. Thuis, in zijn eigen theatertje, of op verzoek in het land. “Ik kreeg de smaak te pakken toen we met de Appel sprookjes van Anderssen hebben gedaan. Dat was heerlijk: het viel me op dat mensen zo goed konden luisteren en genieten van sprookjes. Dat wilde ik kleiner maken, dichterbij mij. Toch had ik niet gedacht dat ik nog eens bij gezinnen thuis onder de schemerlamp zou zitten om verhalen te vertellen. Dat is zo gegroeid, denk ik. Het is zoveel directer dan wat ik op het podium deed. Een rol spelen zegt niks over mij... Nu heb ik iets gevonden waarmee ik vorm kan geven aan wat er in me zit zodat ik het kan delen met anderen”, vertelt hij zijn eigen sprookje.

“En het is makkelijker, soms”, vult Antonia aan. “Een rivier maken op het podium is een heel karwei. Als Peter een verhaal vertelt, maakt hij met een gebaar een rivier.”

Waarom vertelt iemand sprookjes voor z’n vak? “Het is de moralist in je”, vindt Antonia. Voor haar moeten sprookjes goed aflopen. “Bij mij krijgt de prinses altijd de prins. Het Goede overwint altijd het Kwaad. Dat vind ik belangrijk. Kinderen worden op televisie al doodgegooid met veel te sterke kwaden die winnen. Zoiets werkt door. Ik wil dat kinderen weer gaan geloven in een happy end. Niet realistisch? Realiteit is er al genoeg te zien. Juist de fantasie moet weer tot leven komen in de mensenzijde. Die moet niet worden teruggeduwd als kinderen opgroeien. Je kunt het bij het verhalen vertellen heel goed zien hoe het werkt. Kinderen die zich bij het luisteren helemaal afsluiten zien er nors en ontevreden uit. De kinderen die helemaal durven meedrijven op de fantasie, hebben rode wangen, schitterende ogen en stralen.”

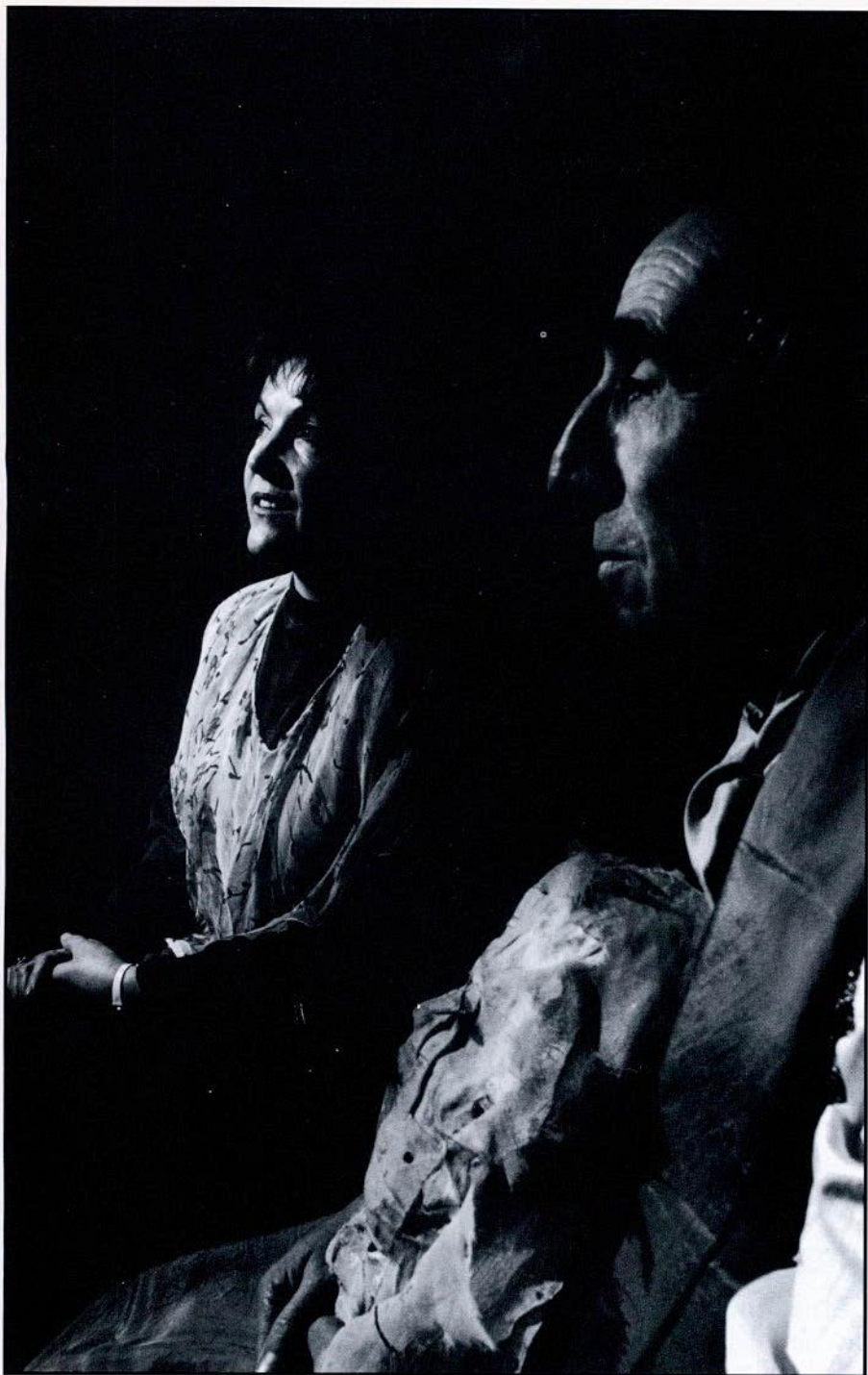
“Het is niet dat ik mensen met sprookjes zou willen weghalen uit de realiteit”, vult Peter aan. “Het is meer dat je je met fantasie kunt bewapenen om krachtiger in die realiteit te staan. Die realiteit is er. Om die aan te kunnen gaan heb je liefde nodig, warmte en openheid. Sprookjes zijn daarvoor een soort vervoersmiddel.” Antonia: “Fantasie stimuleert de creativiteit. Dat geeft ruimte in het denken. En creativiteit is intelligenter dan alleen vertrouwen op het denken. Vrouwen kunnen vaak ook beter naar sprookjes luisteren dan mannen. Je moet je 1+1=2 bewustzijn er voor temperen.”

Peter knikt instemmend. “Vroeger konden mensen dat beter, toen er nog geen televisie bestond. Toen moesten de mensen nog afgaan op fantasie. Dan waren er gesproken verhalen over de natuur, over wat je niet kon begrijpen en over hoe je je moest gedragen. Nu zijn er wetenschappers die kunnen uitleggen wat sterren zijn. Zelfs de universele beelden uit sprookjes zijn te verklaren. Ik weet er wel iets van, maar die betekenissen laat ik graag aan wetenschappers over. Ik vind het luisteren, het op je in laten werken van verhalen veel belangrijker.

Sommige volwassenen kunnen dat niet meer zo goed. Dan zeg je: ‘Er was eens...’ en dan vragen ze: ‘Waar dan? Wanneer?’ Maar toch treden we ook op voor heel serieuze volwassenen. Voor de Lions en de Rotaryclub. Dan zie je die heren in driedelige pakken, eerst wat sceptisch zitten kijken, armen over elkaar... Ze zijn verbaasd. Ze verwonderen zich over wat je doet. En dan, na een tijdje, zie je ze opengaan, als een schelp. Ze zijn hun zaken even vergeten en ze zijn blij. Ze komen even terug in een wereld die ze vergeten waren... Even wat licht, een glimlach. ’t Is heel weinig, maar het is in elk geval iets”.

Dat klinkt alsof er Een Groter Doel achter zit. Hebben Peter en Antonia zich voor een grotere taak gesteld dan ‘alleen maar’ mensen even te laten glimlachen?

Antonia: “Ik ben me wel bewust van een kracht buiten de zintuigen. Dat zie ik ook steeds terug in alles wat ik doe.” Peter: “Voor mij moet die kracht ook in de verhalen zitten. De balans tussen bewustzijn-onderbewustzijn, licht-donker, wereld-niet-wereld... Ik denk dat alle sprookjes vertellen over hoe de wereld voortkomt uit de niet-wereld. Als ’t daar niet over gaat, wil ik het niet vertellen.” Al moet er af en toe wel een lekker verhaal tussen zitten waar je om kunt lachen.”

'Ik vind luisteren heel belangrijk. Sommige volwassenen kunnen dat niet meer zo goed. Dan zeg je: 'Er was eens....' en dan vragen ze: 'Waar dan? Wanneer?'

Je zou het in zekere zin religieus kunnen noemen. Peter: "Maar dan niet vanuit een bepaalde godsdienst. Elke cultuur heeft verhalen, leervertellingen. Of ze nou komen van de Indianen, de Tibetanen, de joden of de bijbel. Ik vertelde eens voor een gereformeerde groep een Indiaans scheppingsverhaal. Kreeg ik later een briefje: dat het wel jammer was dat meneer van der Linden het scheppingsverhaal zo had veranderd. Alsof er maar een scheppingsverhaal bestaat! Heel veel verhalen gaan over hetzelfde gegeven. Uiteindelijk komen ze natuurlijk toch uit dezelfde bron. Want alle sprookjes zijn gestolde wijsheid van priesters in inwijdingstempels, sjamanen, medicijnmannen...

De mens haalt z'n verhalen uit de oerwijsheid. Die wijsheid die in de mensen

is, buiten de mensen ook natuurlijk, net zo goed, overal. Dat is de bron". Peter is er vrij zeker van.

Helemaal op de bodem van die bron ligt één sprookje dat als universeel zou kunnen worden gezien. Waar alle sprookjes van zijn afgeleid. "Ik ken het verhaal als een joodse leervertelling", zegt Peter van der Linden en begint.

"Voordat je als mens geboren wordt, maak je een grote reis door het Niets en door het Alles", begint hij. Antonia zingt de klank van het heelal. "Dan, net voordat je op de wereld komt, laat 'God' je een prachtig, stralend licht zien, dat hij tot dan toe verborgen hield achter zijn hand. Daarna verzegelt een engel je lippen. Je bent het zo goed als vergeten, maar draagt het wel in je. Waarom mogen wij dit licht niet later zien zodat

we het ons goed herinneren? Het antwoord daarop is dat elk mens een klein stukje van het licht in zich draagt. Daardoor hebben de mensen elkaar nodig, om terug te kunnen keren naar dat moment van geluk en licht, eenheid en harmonie. Dat is hoe 'God' wil dat de mens samenwerkt."

Peter zwijgt. Antonia neuriet zacht door. "En dit verhaal is de kern. Het verhaal dat we overal, in alle verschillende culturen, in heel veel verschillende vormen, terugvinden. Alles is een eenheid geweest en we leven om die terug te vinden, opnieuw te scheppen. Dat moet de zin van het leven zijn..." ●

Informatie over voorstellingen en optredens van sprookjesverteller Peter van der Linden: Riouwstraat 159 in Den Haag. Tel.nr. 070-3503380.

COORNHERTHUIS

Het Coornherthuis is een humanistisch verzorgingshuis met 178 bewoners en ongeveer 134 medewerkers. Het huis is actief op alle gebieden van het ouderenwerk in de wijk en aangesloten bij de HSHB.

Wegens verandering van werkkring van de huidige medewerker zoeken wij met ingang van 1 maart 1992:

EEN HUMANISTISCH RAADSMAN/VROUW (24 uur voor een jaar)

Werkzaamheden

- * het zorgdragen voor een aanbod aan geestelijke verzorging ten behoeve van de bewoners
- * het bijdragen aan een goed leefklimaat op basis van humanistische principes
- * het bieden van ondersteunende activiteiten ten behoeve van medewerkers.

Wij vragen:

- * een afgeronde opleiding aan het Humanistisch Opleidings Instituut
- * affiniteit met de problematiek van het ouder worden.

Wij bieden:

- * een part-time functie verdeeld over minimaal 3 dagen per week
- * een rechtspositie volgens de richtlijnen van de CAO-Bejaardentehuizen
- * salariering volgens CAO-Bejaardentehuizen (schaal 12; afhankelijk van opleiding en ervaring)
- * een collegiale samenwerking in een open en prettig werkklimaat.

Inlichtingen kunt u inwinnen bij de huidige humanistisch raadsman de heer A.M.B. Nederkoorn, telefoon: 070-3889213. Uw schriftelijke sollicitatie t.a.v. de secretaris van het bestuur, de heer W.J.A. van Welzen, zien wij graag voor 17 februari a.s. tegemoet.

De aanstelling geschiedt in overleg met het Humanistisch Verbond, mevrouw P. Hobbelman, die participeert in de sollicitatieprocedure.

COORNHERTHUIS
ERASMUSPLEIN 87
2532 RG 's-GRAVENHAGE

(INGEZONDEN MEDEDELING)

HUMANISTISCH

VORMINGS

ONDERWIJS

Het humanistisch vormingsonderwijs tracht vanuit humanistische uitgangspunten leerlingen op een kritische en creatieve manier te leren omgaan met vragen over normen en waarden, en ze te stimuleren tot zelfstandig oordelen en handelen, waardoor ze zin en vorm kunnen geven aan hun eigen leven en dat van anderen.

De Stichting Beheer HVO is een humanistische instelling voor de realisatie en bevordering van humanistisch vormingsonderwijs op scholen. Deze bestaat uit 51 zelfstandige werkgroepen die voorwaarden scheppen voor het geven van het hvo. Koördinatie van de werkzaamheden wordt verzorgd door het landelijk buro, dat ondersteund wordt door een functionaris. Wegens het vertrek van de huidige functionaris zoeken wij een

Landelijk koördinator v/m (40 uur)

die belast is met de dagelijkse werkzaamheden van de Stichting Beheer HVO. Tot de belangrijkste onderdelen van de functie horen:

- de begeleiding, ondersteuning en kadervorming van werkgroepen;
- het voorbereiden en uitvoeren van het bestuursbeleid;
- het bevorderen van goede communicatie tussen bestuur, werkgroepen en hvo-geveden;

funktie-eisen: De nieuw aan te stellen koördinator heeft een hbo/wo-opleiding op bijv. administratief/juridisch gebied, kan direct zelfstandig functioneren en beschikt over:

- enige kennis van gemeentelijke subsidieverordeningen en personeelsadministratie;
- ervaring met het werken met vrijwilligersgroepen;
- redactionele en goede communicatieve vaardigheden;
- inzicht in het onderwijsveld;

- de bereidheid ook buiten kantooruren te werken en zich in Utrecht of omgeving te vestigen.

De aan te stellen koördinator komt in dienst van het Humanistisch Verbond en wordt gedetacheerd bij de stichting. De arbeidsvoorwaarden zijn overeenkomstig de CAO Welzijn en het Humanistisch Verbond is aangesloten bij het Pensioenfonds PGGM. Het salaris is afhankelijk van opleiding en ervaring en bedraagt minimaal f 4.227,96 en maximaal f 5.397,23.

Er wordt naar gestreefd meer vrouwen in staf- en leidinggevende functies te benoemen. Van kandidaten verwachten wij dat zij de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond onderschrijven.

Sollicitaties voor 22 februari naar: het bestuur van Stichting Beheer HVO t.a.v. Mevrouw A. van Rooy, voorzitter, Plompstorengracht 21, 3512 CB, Utrecht. Als u meer informatie wilt kunt u bellen naar het secretariaat van de stichting, tel. 030-341700.

Zie je wat je ziet?

Tentoonstelling over humanisme reist door Nederland

Zonder enige tamtam is in november vorig jaar de reizende tentoonstelling over humanisme z'n rondgang begonnen. Allereerst was hij te zien op de Algemene Vergadering van Humanitas die in Amersfoort werd gehouden. De expositie bleef daar een maand en was te zien in de bibliotheek. Deze tentoonstelling over humanisme, oordeel en vooroordeel is het eerste resultaat van de samenwerking tussen alle humanistische organisaties in Nederland op publicitair gebied.

De tentoonstelling waarvan er twee identieke sets zijn, zal in 1992 en 1993 het land doorreizen, en vooral te bewonderen zijn in openbare bibliotheken.

Maar ook op symposia, manifestaties en congressen van huma-

nistische organisaties zal de tentoonstelling zijn opgesteld.

Eigenlijk is 'tentoonstelling' een groot woord voor de zeven panelen waaruit het is samengesteld. Op de panelen is vaag een foto van een druk plein zichtbaar. Het is de Dam in Amsterdam. Op die achtergrond staan foto's van mensen die allemaal zijn afgebeeld in situaties die zich op de Dam zouden kunnen voordoen.

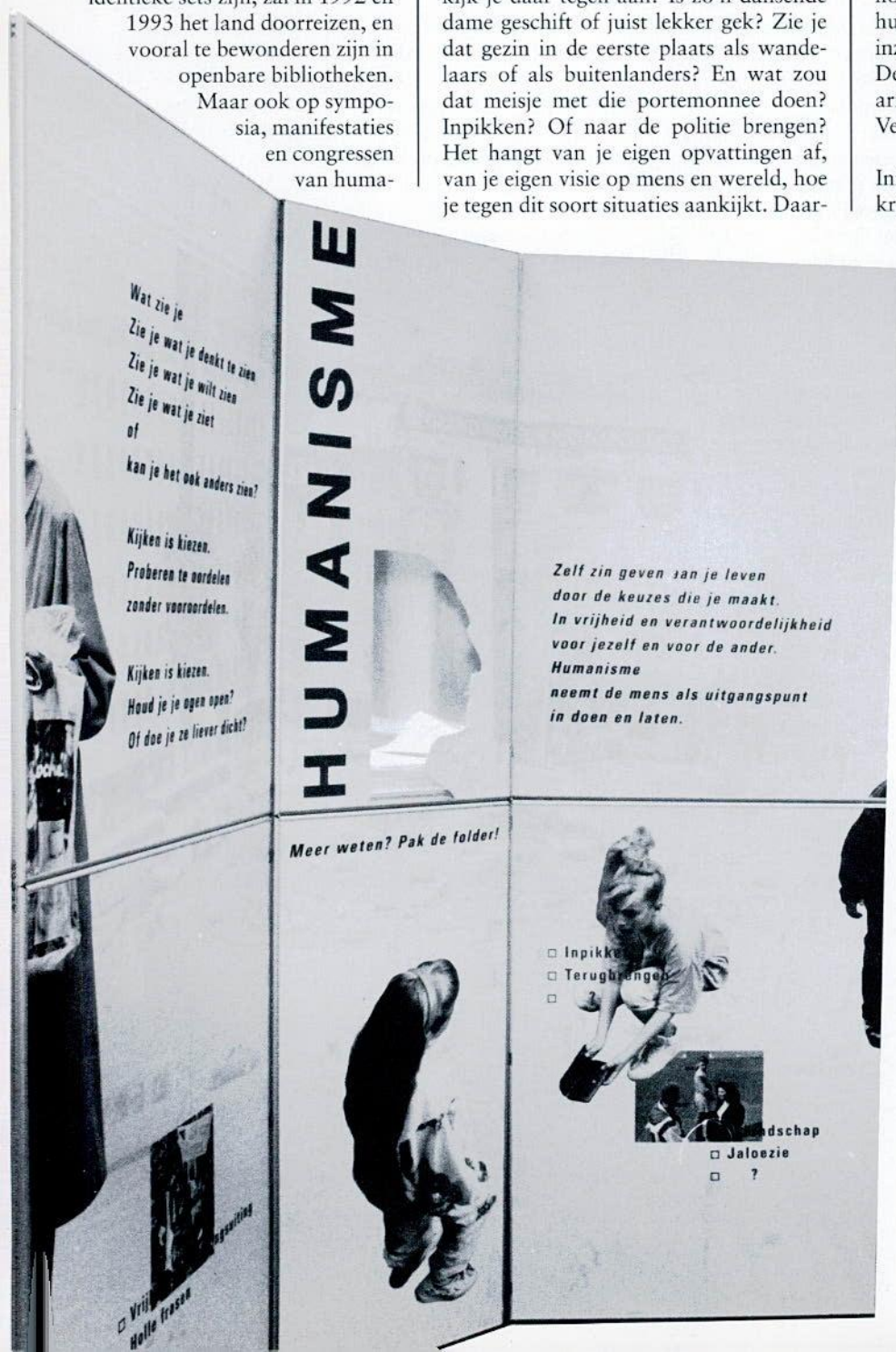
Zoals een dame die uitbundig staat te dansen. Een wandelend gezin. En een kind dat een portemonnee oppakt. Hoe kijk je daar tegen aan? Is zo'n dansende dame geschift of juist lekker gek? Zie je dat gezin in de eerste plaats als wandelaars of als buitenlanders? En wat zou dat meisje met die portemonnee doen? Inpakken? Of naar de politie brengen? Het hangt van je eigen opvattingen af, van je eigen visie op mens en wereld, hoe je tegen dit soort situaties aankijkt. Daar-

om staan de naast de foto's kleine teksten met de verschillende mogelijkheden. Verder staan op de panelen twee korte basisteksten (zie foto).

Bij de tentoonstelling liggen gratis folders over humanisme en de humanistische beweging. Geïnteresseerden kunnen die zo meenemen. Ook dit is het resultaat van een geslaagde samenwerking tussen alle humanistische organisaties. Met een dertig minuten durende voorlichtingsfilm van de Humanistische Omroep Stichting is het drieluik gecompleteerd. Ook ligt nog een aantal gangbare boeken over humanisme bij de tentoonstelling ter inzage.

De tentoonstelling is in de maand februari te zien in de openbare bibliotheek in Venray.

Informatie over de tentoonstelling kunt u krijgen bij de Coördinatie Tentoonstelling Humanisme, Afdeling Communicatie Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Tel.nr. (maandag t/m donderdag): 030 - 318145.

Graag een humanistisch Winterfeest!

Applaus voor het winternummer van de Humanist over 'Het sterven en de dood.' Zeer verscheiden in artikelen, evenwichtig, interessant en zeer leesbaar. Alleen, helaas, op het verkeerde moment. Bijna alle maanden waren beter geweest dan juist de 'feestmaand' december. De enige maand waarin je het sterven en de dood maar even moet vergeten, om eens goed feest te vieren, naar mijn mening. Nu schop ik tegen heel veel zere benen, maar ik wil nu toch ook nog eens mijn mening kwijt in de Humanist over het Feest in December. Na 8 jaar afdelingsbestuur en enige jaren gewest, bestuur en Verbondsraad heb ik de meningen hierover aardig kunnen peilen, dus geen feest voor humanisten. In december bijvoorbeeld geen afdelingsbijeenkomst, alle andere maanden wel. Wat dom. De fundamentele menselijke behoeften aan warmte en licht in deze tijd van het jaar stammen al uit de oertijden, waarin dan ook uitbundig feest werd gevierd, met alle rituelen en gebruiken van dien. Want wat was en is belangrijker dan de terugkeer van licht en leven in het

menselijk bestaan? De Zon Wendt. En dat alles laten we onze neus voorbijgaan omdat eeuwen geleden christelijke autoriteiten de brutaliteit hebben gehad alle feest van tafel te vegen en er het hunne voor in de plaats te stellen. Weg alle mooie en goede "heidense rituelen en gebruiken". En in plaats van hun feest opzij te schuiven en ons eigen feest te bouwen, blijven we in de schaduw en negeren alles. Wij waarderen de dood meer dan het leven. Waarom niet genieten van lekker eten, versiering, cadeaus, kaarslicht, prachtige muziek zoals de Messiah van Händel of het Weihnachtsoratorium van Bach? Ja, u leest het goed. Waarom het verhaal van de geboorte van dat kind niet beschouwen als een opera-gegeven en genieten van alle moois, dat naar aanleiding van dat verhaal gemaakt is? Nieuw leven. Past prachtig bij het "Zonnewende-feest."

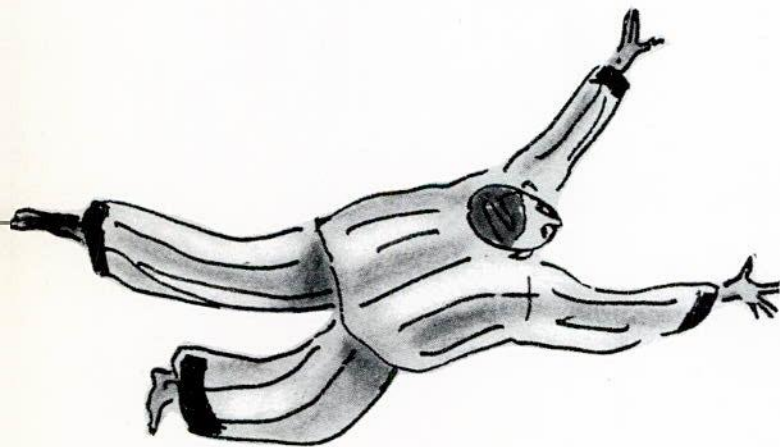
Hè nee, vergeet die fascistten nu maar. Die hadden die naam ook gejat. Voor mijn part maakt u er Lichtfeest van of iets anders, maar vier dat natuurfest op uw eigen manier. Neem gebruiken over, die u het meest aanspreken of bedenk zelf iets. Zonder er erg in te hebben, hebben de christenen ook heel wat "heidense gebruiken" in huis gehaald, zoals de lichtjesboom, het lekkere eten, cadeaus, het klok luiden tegen de boze geesten, enz. Ik stel dus een humanistisch Winterfeest voor. U heeft een heel jaar om aan het idee te wennen, maar dan ook in december 1992 feest in alle afdelingen plus een dikke feesthumanist. Ik wens u vast heel fijne dagen.

Hannie van der Meulen-Stoer (Enloo).

"Zijn ze belazerd..."

Dàt dacht ik, toen vlak voor Kerst de Humanist over Sterven en de Dood op mijn deurmat viel. Dat de redactie ons óók nog veel leesplezier toewenste, leek me puur sarcasme... Pas bij lezing van de Humanist beseftte ik hoe bevestigend mijn reactie wel was m.b.t. het taboe rond de dood en hoe groot de invloed van het christendom nog steeds is op onze cultuur. Daarom is mijn reactie nu: Bravo redactie en bedankt voor deze uitstekende Humanist!

A. Hoekmeijer (Breda)

Weet u wel wat er onder de mensen leeft?

Er ging een gevoel van afgrijzen door mij heen bij het uitpakken van het laatste nummer van de Humanist. Hoe komt de redactie op het bizarre idee om uitgerekend in december met een themanummer over sterven en dood te komen! Deze maand vol koude, mist en donkerte is voor veel mensen haast niet om door te komen, depressies nemen toe en het aantal zelfdodingen bereikt een hoogtepunt. We proberen daar nu juist wat aan te doen door samen feest te vieren, elkaar wat gezelligheid, geborgenheid en warmte te geven, en of we dat feest nu zonnewende, midwinterfeest of kerstmis noemen, het staat in elk geval in het teken van geboorte en

leven, licht en hoop. En dan komt u met een dergelijk themanummer. Ik krijg de indruk dat het HV meer intellectueel bezig is dan dat het zich werkelijk realiseert wat er onder de mensen leeft en waar de menselijke behoeftes in dit jaargetijde liggen.

*F.N. Wildeboer-Venema,
Nijmegen*

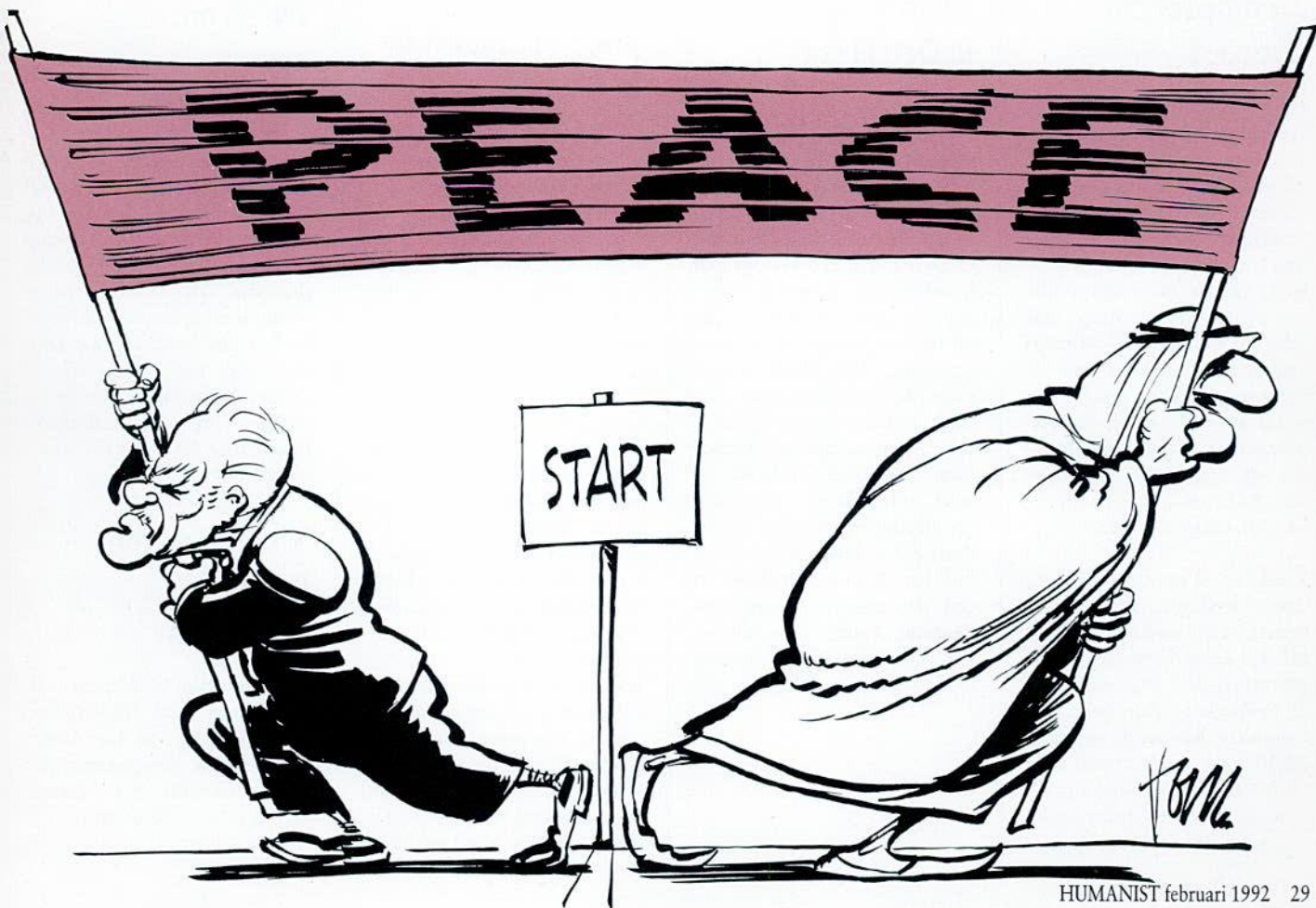
Mooi meegenomen met de kerst

Ik was heel benieuwd wat de redactie zou maken van een heel speciaal nummer vol sterven, dood, rouw, troost, nabestaan en uitvaart. Zouden de lezers weer het bekende tranendal krijgen voorgeschoteld, hoe erg het daar allemaal wel niet mee is?

Na het hele nummer bijna van a tot z te hebben gelezen, kan ik alleen maar zeggen: mijn compliment! Ik heb in mijn lange leven al vaak definitief afscheid moeten nemen van familie en vrienden en word daar bepaald niet vrolijk van. Maar het lezen erover in de Humanist heeft mij heel goed gedaan. Zoveel herkenning van wat anderen ook meemaken. Het is u gelukt

om de dood weer een beetje bij het leven te voegen, dat geeft mij troost en dat is mooi meegenomen met de kerstdagen!

J. de Boer (Arnhem)

Van het hoofdbestuur

Werkplan Adviesgroep Bezinning

Eind januari heeft het hoofdbestuur de draad weer opgenomen, daar waar het in de laatste vergadering van het oude jaar gebleven was: een intensieve bespreking van de plannen zoals de Adviesgroep Bezinning deze heeft ingediend. In het werkplan is de volgende samenvatting gegeven. "De AGB wil in 1992 zijn vijf maatschappelijke probleemgebieden middels even zovele studiegroepen nader bestuderen: milieu, armoede, zorg, onderwijs en opvoeding, en het nieuwe Europa. De AGB verwacht dat wenselijke verschuivingen in de beleving van het burgerschap voor een belangrijk deel actuele problemen op de genoemde terreinen kunnen helpen oplossen. De AGB streeft naar een afrondende publicatie over het bovenstaande, waarna het HV zijn leden een project kan aanbieden ter stimulering van zowel individuele als maatschappelijke bezinning op genoemde sociale probleemgebieden."

Reorganisatieplannen bij de Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden (HSHB)

Het hoofdbestuur gaat akkoord met de voorstellen zoals de HSHB die met de constituerende verenigingen heeft besproken, op voorwaarde dat de inbreng van deze organisaties op levensbeschouwelijke terrein -en dan met name via de afdeling initiëring en ontwikkeling- gewaarborgd is.

Verhuizing en congres

Twee belangrijke gebeurtenissen in 1992, te weten de verhuizing van het Centraal Bureau in mei naar een ander pand in Utrecht en het congres in november, kondigen zich door agendapunten op de hoofdbestuursvergadering in maart al heel duidelijk aan.

Jorine Boegem, algemeen secretaris

Zo moeder, zo dochter? in Zutphen

Het spanningsveld tussen traditie en vernieuwing in de wereld van vrouwen staat centraal in een zondagochtendbijeenkomst van de afdeling Zutphen. Drie vrouwen - Bep, Gerda en Petra - die onderling zo'n twintig jaar schelen, zullen op 16 februari een gesprek hebben aan de hand van hoe zij hun leven vorm geven, wat zij hebben overgenomen van hun moeder en waarin ze van haar verschillen in eigenschappen, kansen, taken en keuzes.

Vrouwen én mannen zijn van harte welkom. De bijeenkomst, waar ook gelegenheid zal zijn voor discussie, wordt gehouden in 't Praethuis van de Polbeek te Zutphen, Van Dorenborchstraat 1; aanvang 10.30 uur (zaal open om 10.00 uur). De toegang is gratis. Nadere informatie: tel.nr. 05750-28850.

Aleid Schilder in Den Haag

Onder de titel "als het nooit meer licht wordt" zal psychologe Aleid Schilder op woensdag 12 februari om 19.30 uur in het Humanistisch Centrum in Den Haag een voordracht houden over depressief zijn. Zij ziet aanvaarding van de ziekte als eerste actie voor genezing. Pas daarna kan naar de onderliggende oorzaak worden gezocht: vaak een niet-geaccepteerd verlies (een mens, gezondheid of werk, of ook van een idee, een illusie, een ideaal). Gaandeweg ons leven moeten we beelden en idealen loslaten en een depressie herinnert ons daaraan. Plaats: Laan Copes van Cattenburch 72 in Den Haag.

Liefde in Amsterdam

Het voorjaarsprogramma van de afdeling Amsterdam heeft als thema 'Liefde in het dagelijks bestaan'. In deze lezingen cyclus komt op dinsdag 4 februari de psycholoog dr. I. van Krogten aan het woord over dit thema. En op dinsdag 25 februari is het woord aan de psychiater en psychotherapeut prof. dr. A. van Dantzig. Waarna op dinsdag 17 maart NISSO-directeur Stravers het zal hebben over de jeugd en de liefde.

Rob Tielman in Wageningen

Op dinsdag 18 februari zal prof. Rob Tielman een inleiding houden over 'Kritiek op het humanisme'. Vorig jaar hield hij over dit onderwerp de jaarlijkse Socrateslezing. Hierin ging hij in op allerlei vormen van kritiek die men in de wereld op het humanisme heeft. Plaats is Lawicks Allee 11 in Wageningen. Aanvang: 20.00 uur.

Jonge Humanisten in Alkmaar

De Jonge Humanisten zullen in september hun eigen vereniging vormen. Waar is deze verzelfstandiging goed voor, wat doen Jonge Humanisten eigenlijk? En wat is het verschil tussen 'oude' en 'jonge' humanisten? Voor wie dat wil weten, organiseren de afdeling Alkmaar en de Jonge Humanisten samen een kennismakingsavond op donderdag 27 februari in wijkcentrum 'Overdie', Ruusbroeckhof 97 in Alkmaar. Tijd: van 20.00 uur tot 22.15 uur. Op die avond zal Roy Geurts, de voorzitter van de Jonge Humanisten, een inleiding houden over de toekomstplannen van de jongeren. Daarna is er gelegenheid tot discussie over onder andere 'de zin van humanisme voor jongeren'. Iedereen is welkom. Meer informatie bij Tjitske Verkruijsen, tel.nr.: 030-318145 (do. en vrij.).

Ook op de dinsdagen 7 en 28 april zijn er bijeenkomsten over het thema, achtereenvolgens ingeleid door prof.dr. H. Coenen (met als intrigerende titel 'L'amour: Parterre') en scribent Theodor Holman die het speciaal zal hebben over 'Liefde in de literatuur'. Plaats is steeds Reynier Vinkeleskade 64, koffie en thee is klaar om 19.30 uur. De lezing beginnen om 20.00 uur precies. Toegang is vrij.

Jongerenwerk in Amstelveen

Op woensdag 26 februari zal Hugo van der Kooij van het project 'Stedelijk Jongerenwerk' vertellen over zijn ervaring en inzicht met het jongerenwerk in Amstelveen. Plaats is wijkcentrum De Bolder, Groenhof 141 (bij het gelijknamige winkelcentrum) in Amstelveen. Aanvang 20.00 uur, maar de zaal is al open om 19.30 uur.

Zin en onzin over oorlog in Nijmegen

'Zin of onzin over oorlog', daar zal de Amerikaanse Nederlander Rick Stokes op zondag 16 februari een lezing over houden. Hij weigerde indertijd als militair naar Vietnam te gaan en zocht zijn heil in ons land. Hij zal zijn visie over het voeren uiteen zetten. Aanvang 14.00 uur in wijkcentrum Daalsehof, Daalseweg bij nr. 115. Toegangsprijs is f 3,50.

Visie op de toekomst in Haarlem

Op woensdag 12 februari zal futuroloog Paul Rademaker zijn 'visie op de toekomst' geven in het Nivon-centrum, Voorhelmstraat 3 in Haarlem. Aanvang 20.00 uur.

Geloven humanisten ook in Emmen

'Geloof, wat is dat....geloven humanisten ook?' dat is wat men zich op zondag 23 februari in Emmen zal afvragen wanneer drs. Hoogervorst het over dit onderwerp zal hebben. Vanaf 10.30 uur in De Schans, woon- en zorgcentrum voor ouderen, Laan v.h. Kwekebos 118 in Emmen.

Twijfel in Bussum

In het bekende hotel Jan Tabak in Bussum zal op zondag 23 februari Zier Baak, humanistisch geestelijk verzorger, een inleiding houden over het onderwerp 'Het voordeel van de twijfel'. Als ondertitel heeft hij de inleiding de volgende ondertitel meegegeven: 'Een mogelijke zekerheid van een twijfelaar: twijfel en zekerheid in persoonlijke levensvragen'. Aanvang 10.30 uur, na de inleiding wordt er koffie geserveerd. De bijeenkomst duurt tot ongeveer 12.15 uur. Als bijdrage in de kosten wordt f 6,- gevraagd.

Training relatieviering

Steeds vaker krijgt het HV verzoeken om te assisteren bij een huwelijk of relatieviering. Mensen willen meer inhoud geven aan hun huwelijksfeest dan alleen een bezoek aan het gemeentehuis. En een kerkdienst is voor hen geen passende viering. Ze zoeken naar een alternatief. Soms wordt vanuit het HV assistentie verleend door tijdens een viering te spreken. De werkgroep 'Humanisme en relatieviering' heeft nu een tweedaagse training ontwikkeld die vrijwilligers opleidt in humanistische relatieviering. In deze training wordt aandacht besteed aan de gesprekken die met de (aanstaande) partners worden gevoerd, en er wordt geoefend in het schrijven en voordragen van de toespraak.

Deze training staat open voor mensen die het als een uitdaging zien om op een humanistische wijze inhoud te geven aan een huwelijksfeest. Het is daarbij van belang dat men zich overdag vrij kan maken voor het uitvoeren van deze dienstverlening. Van het aanstaande paar dat gebruik wil maken van deze nieuwe service, zal een bijdrage van f 295,- worden gevraagd.

De training wordt verzorgd door twee gekwalificeerde leden van de werkgroep en zal worden gehouden van 27 - 29 maart in De Borckerhof dat is gelegen in het schitterende museum dorp Orvelte in Drenthe. Kosten van dit weekend zijn f 175,-. Minimum aantal deelnemers is tien. Voor meer informatie en aanvraag van een aanmeldingsformulier: Humanistisch Verbond (werkgroep 'Humanisme en relatieviering'), Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel.nr.: 030-318145.

Popmuziek in Eindhoven

Popmuziek is een veelzijdig fenomeen, een spiegel van de jongerencultuur. Dat zal duidelijk worden op maandag 17 februari wanneer popjournalist Max Steenberghe en Ton van Gool hierover een inleiding zullen houden. Het eerste deel van de avond bestaat uit een lezing waarin de popmuziek in verleden en heden wordt belicht met behulp van dia's en geluidsfragmenten. Na de pauze zullen beide inleiders vragen beantwoorden. Plaats is De Effenaar, Dommelstraat 2 in Eindhoven, aanvang 20.00 uur.

Schuldgevoelens in Assen

Schuld en schuldgevoelens, daar gaat het op donderdag 27 februari over in Assen. Henk Hoeting is humanistisch geestelijk raadsman in de strafinrichtingen van Veenhuizen en zal over dit thema een inleiding houden. Aanvang 20.00 uur in de Stadsherberg. En er is koffie vanaf 19.30 uur.

Vrijwillige euthanasie in Zutphen

De afdeling Zutphen van het HV heeft zich het afgelopen jaar indringend bezig gehouden met het vraagstuk van de vrijwillige euthanasie. Er zijn bijeenkomsten aan gewijd, een radio-uitzending en zijn talloze gesprekken binnen het bestuur over gehouden. Verder loopt er in deze periode een enquête over de ideeën en ervaringen met euthanasie bij de huisartsen en medische specialisten in de regio Zutphen en omstreken. Aansluitend zal er in maart een thema-avond worden belegd over het onderwerp. Een

voorzitter en een tegenstander van de mogelijkheid tot vrijwillige euthanasie zullen beiden een inleiding houden. Een forum, waarin naast de inleiders ook een jurist zitting zal hebben, zal vervolgens vragen van het publiek beantwoorden. Ook de resultaten van de enquête zullen dan bekend worden gemaakt. Deze bijeenkomst zal worden gehouden op dinsdag 17 maart in de Hanzehof te Zutphen; aanvang 20.00 uur. De toegangsprijs voor leden bedraagt f 2,50, voor niet-leden f 5,-. Nadere informatie: tel.nr. 05750-27325.

Zet welvaart aan tot criminaliteit?

Dinsdag 11 februari organiseren de gezamenlijke Twentse afdelingen een openbare discussie-avond. Drie inleiders gaan vanuit hun praktijk kort in op de vraag: 'Zet welvaart aan tot criminaliteit?' Vervolgens kunnen de toehoorders met het panel in discussie. Aanvang is 20.00 uur. Het panel bestaat uit: P.J.M. Jansen - projectmanager

begeleiding randgroep jongeren, mr. J.N.M. Blom - officier van Justitie en E. Hendriks - voorlichtingsproject delinkwentie en samenleving. De avond vindt plaats in Het Grondelhuis, Anninksweg 106 in Hengelo (O). Voor een plattegrond om de lokatie te vinden kunt u bellen: 074-662124 of 05407-62146.

Lid worden van het Humanistisch Verbond in eenvoudig.

Lid worden van het HV is eenvoudig. Stuur een kaartje met uw naam en adres naar: Postbus 114, 3500 AC Utrecht. U kunt ook bellen: 030 - 318145.

Als richtlijn voor de hoogte van de contributie wordt een half procent van uw bruto-inkomen aangehouden. Als minimum-contributie geldt een bedrag van f 75,-, als u een bruto-jaarinkomen heeft van f 18.000,- of hoger. Is dat bruto-inkomen lager dan f 18.000,- dan betaalt u f 45,-. Jongeren onder de 27 jaar betalen een minimum van f 35,-. U kunt de contributie desgewenst in termijnen betalen: per kwartaal of per halfjaar.

Uitgangspunt is het individueel lidmaatschap. Per lid kan een persoon, wonend op hetzelfde adres, zonder enige verdere kosten medelid worden. Deze ontvangt dan geen Humanist. Bij aanmelding ontvangt u van ons een acceptgirokaart om te betalen. *U kunt ook eerste een gratis informatiepakket aanvragen*

Stuur dan een kaartje naar: Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Of nog makkelijker: bel 030 - 318145.

Een abonnement op de Humanist voor slechts f 30,-

Voor slechts drie tientjes krijgt u een jaar lang de Humanist in de bus. Eén telefoontje naar het Humanistisch Verbond is voldoende: 030 - 318145 (toestel 28). En als u lid wordt van het HV, krijgt u het blad gratis.

Humanisme is een ongodsdienstige, ethische en democratische levensvisie die uitgaat van het recht en de verantwoordelijkheid van ieder mens om vorm en inhoud te geven aan het eigen leven.

Humanisme verwerpt boven-natuurlijke visies op de zichtbare werkelijkheid.

Het Humanistisch Verbond is een vereniging die uitgaat van het recht op zelfbeschikking van ieder mens. Het HV komt op voor emancipatie en verzet zich tegen onderdrukking, dogma's en taboes.

Verder behartigt het Humanistisch Verbond de belangen van humanisten en in veel gevallen ook die van andere buitenkerkelijken in de samenleving.

Het Humanistisch Verbond is een organisatie in beweging. Bij het Centraal Bureau in Utrecht werken ongeveer dertig beroepskrachten die deels zelfstandig, deels projectmatig met elkaar samenwerken. Wij zoeken twee enthousiaste medewerkers voor de functie van Personeelsfunctionaris en Hoofd van de Afdeling Communicatie.

HOOFD COMMUNICATIE 80% v/m

De afdeling Communicatie (vier medewerkers) houdt zich bezig met interne en externe publiciteit, PR, promotie en marketing. Zij is verantwoordelijk voor de uitgave van diverse publikaties. De functie van afdelingshoofd is nieuw.

Taak: Het hoofd van de afdeling Communicatie treedt naar buiten namens het Humanistisch Verbond. Zij is verantwoordelijk voor de opbouw en uitbouw van de hierboven genoemde beleidsterreinen. In het bijzonder houdt zij zich, beleidsmatig en uitvoerend, bezig met voorlichting, promotie, werving en marketing. Het hoofd van de afdeling Communicatie geeft leiding aan deze afdeling en participeert in het Managementteam.

Functie-eisen: Het nieuw aan te stellen afdelingshoofd is innovatief en slagvaardig en beschikt over een adequate, op de functie gerichte opleiding en ervaring, ook op leidinggevend gebied. Minimum-leeftijd 35 jaar.

PERSONEELSFUNCTIONARIS 50% v/m

Taak: De personeelsfunctionaris ondersteunt het management met betrekking tot het P&O-beleid. In 1992 zal speciale aandacht uitgaan naar beleid op het gebied van ziekteverzuim, loopbaanplanning en deskundigheidsbevordering. De personeelsfunctionaris is bemiddelaar en vertrouwenspersoon. Zij houdt zich vooral bezig met de beheersmatige en uitvoerende kanten van het PZ-werk. De personeelsfunctionaris is staflid en valt rechtstreeks onder de directeur.

Functie-eisen: HBO-opleiding PW (of gelijkwaardig) en een brede ervaring van ten minste 5 jaar, met name w.b. de beheersmatige en procesbegeleidingstaken. Minimumleeftijd 30 jaar.

De arbeidsvoorwaarden zijn overeenkomstig de CAO Welzijn. Voor de functie van personeelsfunctionaris geldt een salaris van min. f 4.187,- tot max. f 5.100,-. Het salaris van hoofd van de afdeling Communicatie bedraagt min. f 4.913,- en max. f 5.919,-. Deze salarisbedragen zijn gebaseerd op een 40-urige werkweek. Het Humanistisch Verbond valt onder het Pensioenfonds PGGM.

Het Humanistisch Verbond streeft ernaar meer vrouwen in staf- en leidinggevende functies te benoemen. Van kandidaten voor beide functies verwachten wij dat zij de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond onderschrijven.

Een teamroltest kan deel uitmaken van de procedure.

Sollicitaties s.v.p. binnen 14 dagen na verschijnen van dit blad sturen naar: Humanistisch Verbond t.a.v. dhr. J.P. de Vries, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, o.v.v. vac. PF (personeelsfunctionaris) of vac. HC (Hoofd Communicatie).

Als u meer wilt weten over deze functies kunt u bellen met J.P. de Vries, directeur Humanistisch Verbond, 030-318145.